

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Vztah sociální a pastorační práce

Darina Dvořáčková

Katedra filosofie a teologie

Vedoucí práce: ThLic. Ing. René Milfait, Th.D.

B7508 Sociální práce

Pastorační a sociální práce

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem Vztah sociální a pastorační práce napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 6.12.2018

Darina Dvořáčková

Bibliografická citace

DVOŘÁČKOVÁ, Darina. Vztah sociální a pastorační práce. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta. Vedoucí práce: ThLic. Ing. René Milfait, Th.D.

Anotace

Tato bakalářská práce si klade za cíl představit sociální a pastorační práci a následně je vzájemně porovnávat na základě jejich hlavních paradigmat.

První část je věnována sociální práci. Zabývá se krátce její historií a následně je představena jako lidsko-právní profese se svými hlavními principy a cíly podle jejich nejdůležitějších dokumentů.

Druhá část přináší pohled na pastorační práci. Objasňuje význam teologické etiky a představuje sociální nauku církve s jejími hlavními zásadami dle relevantních církevních dokumentů.

Třetí část je pak věnována hledání vzájemného propojení sociální a pastorační práce. Zaměřuje se na jejich společné etické rozměry, kterými jsou lidská práva, důstojnost, spravedlnost, solidarita. Nabízí pohled na možnosti jejich vzájemného dialogu, jehož cílem je oboustranné obohacení pro smysluplnou spolupráci a podporu pracovníků obou profesí.

V závěru práce se objevuje krátké shrnutí a zhodnocení cíle práce. Součástí příloh je Etický kodex sociálních pracovníků České republiky a Mezinárodní etický kodex sociální práce.

Klíčová slova

Sociální práce, pastorační práce, lidská práva, solidarita, lidská důstojnost, spravedlnost

Summary

This bachelor thesis aims to introduce social work and pastoral work and then to compare them on the basis of their main paradigms.

The first part is focused on social work. It deals briefly with its history and then it is presented as a human-rights profession with its main principles and goals according to its most important documents.

The second part gives an overview of pastoral work. It clarifies the significance of theological ethics and represents the social doctrine of the Church with its basic principles according to relevant church documents.

The third part is devoted to the search for interconnection of social and pastoral work. It focuses on their common ethical dimensions, which are human rights, dignity, justice, solidarity. It offers a view of the possibilities of their mutual dialogue, aiming at mutual enrichment for meaningful cooperation and support of the workers of both professions.

At the end of the thesis, a brief summary and evaluation of the thesis goal appears. The appendices include the Ethical Code of Social Workers of the Czech Republic and the International Ethical Code of Social Work.

Keywords

Social work, pastoral work, human rights, solidarity, human dignity, justice

Poděkování

Mé první poděkování patří vedoucímu práce ThLic. Ing. René Milfaitovi, Th.D., který to se mnou neměl zrovna lehké. Děkuji za jeho cenné připomínky a podněty pro psaní.

Děkuji své rodině, mému manželovi a mým dcerám za jejich trpělivost a podporu v čase, kdy jsem se jim nemohla naplno věnovat.

Děkuji Bohu, že mi pomohl vše dokončit.

Obsah

Úvod.....	1
Výběr tématu	1
Cíl této práce	1
Stručná charakteristika kapitol	1
1. Sociální práce	3
1.1 Historie sociální práce	4
1.1.1 Vývoj sociální práce jako oboru v západním světě	5
1.1.2 Starověké formy institucionalizované solidarity.....	5
1.1.3 Od charity ke státní garanci	6
1.1.4 Zvědečťování oboru.....	7
1.1.5 Sociální politika.....	8
1.2 Sociální práce jako lidskoprávní profese	10
1.2.1 Sebeprzedstavení sociální práce jako lidskoprávní profese	
10	
1.2.2 Snaha o sociálně spravedlivější svět	12
1.2.3 Lidskoprávní základ ve všech mandátech sociální práce .	12
1.2.4 Poslání a cíl sociální práce	13
1.2.5 Paradigmata sociální práce	14
1.2.6 Dokumenty relevantní pro praxi sociální práce	15
1.2.7 Profesionální jednání v sociální práci: základní postoje....	16

1.2.8	Základní principy sociální práce.....	18
1.2.9	Lidská práva v kontextu sociální práce	20
1.2.10	Lidská důstojnost v sociální práci	21
1.2.11	Princip sociální spravedlnosti v sociální práci.....	23
1.2.12	Solidarita v sociální práci	24
2.	Pastorační práce	29
2.1	Pastorace jako pojem.....	29
2.1.1	Bůh jako pastýř	30
2.1.2	Předpoklady pro pastorační	32
2.2	Teologická etika	34
2.2.1	Vztah etiky a teologické etiky.....	34
2.3	Člověk stvořený k Božímu obrazu a podobnosti	35
2.4	Sociální nauka církve	37
2.4.1	Poslání církve v dnešním světě	38
2.4.2	Lidská důstojnost jako základ	41
2.4.3	Zásada společného dobra	43
2.4.4	Univerzální určení statků	44
2.4.5	Zásada subsidiarity.....	46
2.4.6	Participace	47
2.4.7	Zásada solidarity.....	48
2.5	Teologie (náboženství) a sociální práce.....	50

2.5.1	Teologická podpora sociálního fungování	51
2.5.2	Ovlivňování nároků sociálního prostředí z teologického hlediska	52
2.6	Praktická teologie	54
3.	Vztah sociální a pastorační práce	56
3.1	Teologie a sociální práce	57
3.1.1	Pastorační péče v sociální práci jako zvláštní případ vztahu obou profesí.....	58
3.2	Vnímání člověka pohledem sociální a pastorační práce	60
3.2.1	Teologická a sociální etika.....	60
3.2.2	Lidská důstojnost.....	60
3.2.3	Lidská práva	62
3.2.4	Solidarita.....	63
3.2.5	Spravedlnost.....	64
3.3	Etické postoje v biblickém příběhu o milosrdném Samařanovi	65
Závěr	70
Seznam literatury	72
Přílohy	78

Úvod

Výběr tématu

Důležitým impulsem pro výběr tohoto tématu byl nejen můj studijní obor, ale také to, že je pro mě Bůh a církev již od mládí důležitou součástí života. Proto jsem se chtěla zabývat nejen svou současnou profesí sociální pracovnice, ale také jejím propojení s církevním prostředím.

Můj výběr tématu navíc ovlivnily mé praxe, kdy jsem v rámci svého dřívějšího zaměstnání pracovala s drogově a jinak závislými v křesťanské organizaci a v rámci dobrovolnické činnosti se věnovala sociálně znevýhodněným dětem v křesťanském denním centru pro děti a mládež. Na obou těchto místech docházelo k propojení sociální a pastorační práce.

Cíl této práce

Cílem této bakalářské práce je představit, porovnávat a zabývat se vzájemným přínosem sociální a pastorační práce na základě jejich paradigmat s důrazem na jejich etické rozměry v obou profesích. Ke srovnání bude využito pojednání o lidských právech, lidské důstojnosti, spravedlnosti, solidaritě a stěžejních postojích obou prací.

Stručná charakteristika kapitol

Bakalářská práce se věnuje především etickým principům a disciplínám v sociální a pastorační práci. Toto téma je velmi obsáhlé. Také díky tomu je práce převážně teoretická a hledá odpovědi na vytyčené cíle. Práce je rozdělena do tří kapitol.

V první části krátce zmiňuji historii a počátky sociální práce až po dobu jejího vzniku jako samostatné profesní specializace. Sociální práci dále představuji jako lidskoprávní profesi s ohledem na její hlavní etické aspekty. Ty pramení z etických kodexů sociálních pracovníků a dalších podstatných zdrojů.

Druhá kapitola pojednává o pastorační práci. Ukazuje člověka jako obraz a podobenství Boha, který jej stvořil s určitým záměrem. Dále se věnuje představení sociální nauky církve se všemi jejími podstatnými pojmy, které jsou následně použity v závěrečné kapitole pro srovnání obou disciplín.

Třetí část se zabývá vzájemným vztahem sociální a pastorační práce. Vychází z předpokladu, že se obě prolínají v oblasti lidských práv, lidské důstojnosti, spravedlnosti a solidarity. Srovnává jejich etické rozměry a odhaluje místa, kde jsou na cestě společně a kde si mohou být vzájemně přínosem. Ke srovnání využívá textů z předešlých dvou kapitol a snaží se vyhodnotit předpoklady jejich vzájemného propojení.

Součástí příloh je Etický kodex sociálních pracovníků České republiky a Mezinárodní etický kodex sociální práce.

1. Sociální práce

Globální definice sociální práce byla schválena na Generálním shromáždění IFSW/Mezinárodní federace sociálních pracovníků v Melbourne (Austrálie) v červenci 2014 a aktualizována v roce 2017.

Podle ní je „sociální práce na praxi založená profese a akademická disciplína, která podporuje sociální změnu a rozvoj, sociální soudržnost a posílení a osvobození lidí. Pro sociální práci jsou zásadní principy sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní zodpovědnosti a respektu k rozmanitosti podpořeno teoriemi sociální práce, sociálních a humanitních věd a domorodých znalostí. Sociální práce zapojuje lidi a struktury do řešení problémů a zlepšování životní pohody.“¹

Mezinárodní etický kodex sociální práce uvádí, že sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích, ale i osvobození a zmocnění lidí k plnohodnotnému dobrému bytí. Zasahuje tam, kde dochází k interakci člověka a jeho prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů.

Mezinárodní etický kodex klade také důraz na to, že nezbytnou součástí v praxi sociální práce je etické uvědomění. Považuje za měřítko kvality služby oddanost a schopnost sociálních pracovníků jednat takto vůči svým klientům.

Činnost sociální práce je postavena na principu lidských práv, lidské důstojnosti a sociální spravedlnosti tak, že sociální pracovníci respektují právo na sebeurčení, podporují právo na participaci, jednají s každým člověkem jako s celostní bytostí, identifikují a rozvíjí silné stránky nejen jednotlivců, čelí negativní diskriminaci, uznávají diverzitu, spravedlivě

¹ VRBICKÝ, Jan. *Sociální práce* [online]. In: Praha, 2017 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/koordinace/Prezentace_Novela_zakona_o_socialnich_sluzbach.pdf

distribuuji zdroje, čelí nespravedlivé politice a praktikám a pracují na základě solidarity.

Na pracovníky jsou kladeny vysoké profesní požadavky. Jsou povinni se řídit Mezinárodním etickým kodexem, ale i směnicemi nebo kodexem své země, ve kterých jsou rozvinuta etická pravidla pro praxi na základě národního kontextu.²

Podle definice sociální práce Oldřicha Matouška ve Slovníku sociální práce sociální práci rozumíme nejen společenskovední disciplínu, ale i činnost v praktické oblasti. Tou usiluje odhalovat, vysvětlovat, zmírňovat a řešit sociální problémy jako jsou např. chudoba, nezaměstnanost, diskriminace některých menšin či zanedbání a ohrožení mravní výchovy.³

1.1 Historie sociální práce

Abychom mohli lépe porozumět tomu, co sociální práce obnáší a následně provést srovnání s činností pastorační práce, budeme se zabývat také krátce její historií. Následně se vrátíme k rozvinutí výše definované profese sociální práce.

Počátky sociální práce v Evropě a později také v USA představovala nesoustavná charitativní činnost církevních organizací i podpůrných stavovských spolků. Středověká šlechta sice měla povinnost se o poddané

za jakýchkoliv okolností starat, tuto povinnost ale zanedbávala a lidé si ji nemohli vynutit. Změnu přineslo na počátku novověku v Evropě zavedení domovského práva, které ukládalo obcím povinnost se

² *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 1-2

³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 213

v případě nouze postarat o své občany. Tato pomoc byla ale minimální a nekvalifikovaná.⁴

1.1.1 Vývoj sociální práce jako oboru v západním světě

Jako svébytný obor v rámci euroamerické civilizace můžeme vývoj v sociální práci sledovat jen něco málo více než jedno století. Pokud ale nahlédneme na širší definici úsilí o sociální blahobyť jako daný ideál, pak je zřejmé, že si řada společností vytvářela již dříve různé instituce. Jejich předmětem činnosti byly aktivity, které reagovaly na sociální problémy své doby. Již v tomto konání můžeme spatřovat počátky sociální práce.⁵

1.1.2 Starověké formy institucionalizované solidarity

Pojítky společenské solidarity byly a i dnes jsou sdílené náboženství, jazyk a jeho využití ke komunikaci, zvyky a rituály, sdílená minulost, životní prostředí a geografický prostor, propojené individuální a korporativní zájmy, potřeba obrany proti vnějšímu ohrožení.

I pro předcivilizované společnosti byla charakteristická svornost. Jejimi pojítky mezi lidmi byly jak racionální, což byly společenské zájmy, tak aspekty sociální v podobě soucitu. Podle antropologa M. Mause jedním ze způsobů společenské solidarity té doby byl dar. Jeho původní formou byla směna a je náboženskou, ekonomickou, morální i právní institucí.⁶

V lovecko-sběratelské společnosti ještě nenalezneme žádné vzdělané odborníky a profesionály na sociální práci a ani znalost myšlenky sociálního blahobytu (social welfare). Výše zmiňovaná

⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 74-75

⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 83

⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 219-220

solidarita byla lidem zprostředkovávaná skrze rodinu a rodinná společenství (kmene). Přičemž podobný vzorec chování můžeme nalézt i u vyšších savců. Život v kmenech probíhal na osobní úrovni a v případě potřeby pomoc přicházela neformálně a bezprostředně. Vždy ale bylo prioritou přežití skupiny nad individuálními zájmy.

Podmínky pro zásahy státu do osudů lidí v nouzi vytvořili až rozrůstající se městské státy, které vznikaly po přechodu k pěstování plodin. Sociální zaopatření ve starověku probíhalo v různých formách. Byla poskytována penze vysloužilým vojákům a sirotkům po vojácích. Lidé žijící pod úrovní životního minima dostávali dávky, chudina vstupné do divadel, bezplatné jídlo. Vznikaly podpůrné řemeslné spolky a boháči vyživovali skupiny klientů. Nikdy tato pomoc nebyla ale poskytována odborníkem, který by měl tuto činnost na starost, ale jednalo se o státního úředníka.⁷

1.1.3 Od charity ke státní garanci

Pohledem křesťanské víry byla dobročinnost označena za právně nevynutitelnou mravní povinnost každého křesťana. Panovníci a šlechta mohli, ale nemuseli na základě této myšlenky jednat.

Po ustanovení křesťanství státním náboženstvím v Římě byla dobročinnost v Evropě postavena na křesťanských ideách a církvi. Velkým zlomem bylo vydání ediktu milánského roku 313. Od této chvíle mohla být charita realizována veřejně a mnohem intenzivněji bez obav z pronásledování. Postupně začaly vznikat také speciální ústavy, kde bylo možno odborně vyškolit personál a zajistit potřebné pomůcky.

⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 83-84

Ve středověku již pro charitativní účely vytvářela církev specializované instituce (útulky), které pomáhaly potřebným s ubytováním.

Počátkem 16. století vznikaly v některých městech (např. Štrasburk, Augsburg atd.) na základě Lutherových myšlenek chudinské zákony a z nich vycházející chudinská péče.⁸

V 17. století se poprvé stává chudoba sledovaným ukazatelem fungování státu po vydání nařízení anglickým panovníkem Jindřichem VIII.. To nařizovalo, že žebrání musí být lidem povoleno starostou či smírčím soudcem a díky tomu došlo k první registraci žebráků.

V roce 1601 dochází k zásadní změně, kdy anglická královna Alžběta vydává zákon o chudých, který již nepočítá s církví jako s institucí, která by měla nést odpovědnost za hendikepované a za opatrování chudých. Ti byli rozděleni do tří skupin – práce schopní chudí, práce neschopní chudí a závislé děti. V souvislosti s tímto zákonem vzniká také nový typ městského úředníka – dozorce nad chudinou. Mezi tu mohl být zaregistrován pouze ten, který byl obyvatelem místní farnosti a neměl žádné příbuzné, kteří by mu mohli poskytnout pomoc.⁹

1.1.4 Zvědečt'ování oboru

Sociální práce jako samostatná profesní specializace vzniká až na přelomu 19. a 20. století se zaváděním státních systémů sociálního zabezpečení. V této době zakládají specializované školy i univerzitní programy. Počáteční cílovou skupinou jsou především chudí, vězni, staří, chronicky nemocní a postižení lidé. Ta se postupem času rozšířila

⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 88-89

⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 93-94

o nezaměstnané, problémové rodiny, bezdomovce, ohrožené děti, lidi závislé na návykových látkách či živících se prostitutí a problémovou mládež.

Na začátku 20. století převládalo medicínské pojetí, které se překlenulo v psychologizující a sociologizující meziválečnou etapu k novému konceptu osoby v prostředí antiopresivnímu přístupu.

Hlavními metodami mezi světovými válkami byla práce s rodinou a případová práce. Později se začíná pracovat také se skupinou. Významným podnětem pro sociální práci bylo vytvoření mezinárodních právních dokumentů vydaných po druhé světové válce, ve kterých došlo k formulaci lidských práv.¹⁰

Organizace sociální práce dnes rozvíjejí další pohledy na oblast kvality nejen v podobě profesních standardů. Bude však zajímavé sledovat, jak tento rozvoj mnoha metod kvality zasáhne současný společensko-ekonomický vývoj. Zda se organizacím podaří na úkor nedostatku financí udržet vysoký standart poskytovaných služeb.

1.1.5 Sociální politika

Étos, výkon profese sociální práce, příprava na ni a její výklad cílů a stanovisek k sociálněpolitickým otázkám zahrnuje realistické pojetí konkrétního jedinečného člověka v síti jeho vztahů i struktury a procesy, které jedince a jeho meziosobní vztahy přesahují a ovlivňují jeho život i soužití celku pluralitní společnosti a světa. Proto je profese vystavěna na lidsko-právní bázi ve spojitosti s principy lidské důstojnosti, sociální spravedlnosti a solidarity, zdůrazňuje potřebu mravních kvalit jedince i společnosti a chce k nim přispívat.¹¹

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 74-75

¹¹ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-05-12]. 70

Sociální práce v současné době neodmyslitelně souvisí také se sociální politikou. Pod tímto pojmem rozumíme cílevědomou a neustálou snahu sociálních subjektů o změnu nebo o udržení a fungování sociálního systému.¹²

Při snaze sociální politiku řádně vymezit, je potřeba neopomenout, že souvisí také s mravními normami, podílí se na ‚morálním a názorovém klimatu společnosti‘ tak, že se cílí na člověka a působí na jeho ‚hodnotové orientace, názory, postoje a chování‘. Přitom se také dotýká různých ‚sociálních vztahů, podmínek a procesů‘, základních životních potřeb a podmínek jedinců i skupin a jejich rozvoje jak na individuální úrovni, tak na rozvoji celku. Jejím cílem je sociálně spravedlivá společnost a ‚lidsky důstojný a společensky přijatelný životní standart, jeho růst a zdokonalování.‘¹³

K základním rysům sociální politiky náleží i dlouhodobost, jež je spojena s určitou vizí, koncepcí a programem.¹⁴ V rámci české sociální politiky se očekává vědecko-technický pokrok propojený s potřebou etické a mravní kvality jedinců a to včetně předpokladu obavy z možných konfliktů a sociální nestability. Dalším rysem je globalita včetně sociálních důsledků, které jsou propojeny s nárůstem vzájemné závislosti jedinců, institucí a systémů.¹⁵

Abychom mohli později přistoupit ke srovnání sociální a pastorační práce, bude potřeba nyní sociální práci představit především v její

¹² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 211

¹³ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-05-12]. 76

¹⁴ KREBS, V. et al. *Sociální politika*. 5., 476, 24

¹⁵ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-05-12]. 76

nejdůležitějším rozměru tj. jako lidskoprávní profesi se všemi jejími specifiky.

1.2 Sociální práce jako lidskoprávní profese

Nyní si tedy ukážeme a odůvodníme sociální práci jako lidskoprávní profesi a to na základě jejího představení ve významných zdrojích, které definují její charakter a obsahují programové prohlášení.

Důležití představitelé profese sociální práce ji prezentují jako profesi, která usiluje o řešení problémů a změnu sociální situace lidí takovým způsobem, aby každý mohl žít důstojně.¹⁶ „Cílem lidskoprávního působení je naplňování lidské důstojnosti.“¹⁷ Sociální práce je založena na respektu k důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají.

1.2.1 Sebepředstavení sociální práce jako lidskoprávní profese

Fundamentální význam pro sociální práci mají hodnoty demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti.¹⁸ Přijímá svůj podíl na zodpovědnosti vystupovat proti všem porušováním lidských práv a jejich odstraňování. Cílem je poskytnout bezpečí, jistotu a rozvoj spravedlivých struktur, přičemž zůstane zachována lidská důstojnost.

Sociální práce usiluje o to, aby lidé i struktury usilovali o blaho všech a dokázali překonávat výzvy každodenního života.

¹⁶ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-05-12]. 71

¹⁷ MILFAIT, René. *Lidskoprávní profese sociální práce: příklad solidarity, vztahu lidských práv a teologické etiky*.

¹⁸ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 1.

„O podpoře lidské důstojnosti a lidských práv i o sociální soudržnosti hovoří rovněž Doporučení Rady Evropy¹⁹ o sociálních pracovnících (2001) Principy lidských práv a sociální spravedlnosti představují pro profesní organizace základ všech aktivit (IFSW²⁰ Europe e. V., 2013). Proto také odmítají smlouvy, které lidských právům odporují (ÖBDS,²¹ 2004).“²²

Sociální pracovníci se zaměřují na lidi v nouzi a pomáhají jim zlepšovat životní podmínky, uspokojovat základní lidské potřeby a dosáhnout změny v jejich životě. Ta probíhá prostřednictvím budování vztahu důvěry, pomoci k sociální analýze situace, k poznávání a zvládání ohrožujících faktorů a rizik.

Proto se také považuje za základní součást praxe sociálních pracovníků a důležitý ukazatel kvality poskytovaných služeb etické vědomí pracovníků, schopnost a povinnost eticky informovaně jednat a činit rozhodnutí. Při řešení etických dilemat by jim měla být pomocí jejich lidskoprávní způsobilost, „protože jejich každodenním úkolem při práci s jedinci, rodinami či skupinami nebo při působení na politické úrovni je konfrontace základních potřeb, rizik a lidských práv i zodpovědnosti.“

Kladou si za cíl bojovat proti nejrozličnějším formám nespravedlnosti a to různými způsoby – rozvojem politiky, sociálními i politickými akcemi a vzděláváním. Vystupují veřejně jako zástupci sociálně poškozených,

19

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/podpora_lp_a_demokracie/hlavni_instituce_a_fora/zakladni_informace.html

²⁰ =Mezinárodní federace sociálních pracovníků

²¹ =Rakouský profesní svaz diplomovaných sociálních pracovníků/pracovníc

²² MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-05-12]. 72

iniciují a spolutvoří politické procesy. Díky tomu je práce sociálních pracovníků v demokratické společnosti jedinečná a nenahraditelná.²³

1.2.2 Snaha o sociálně spravedlivější svět

„Nejvýznamnější profesní organizace (IFSW, IASSW²⁴, ICSW²⁵) uznávají ve svém dokumentu The Global Agenda For Social Work and Social Development: Commitment to Action (dále jen Global Agenda)²⁶ vliv minulých i současných politických, ekonomických, kulturních a sociálních poměrů na život lidí a jejich rozdílné důsledky pro globální, národní i lokální společenství.“²⁷

Z toho vyplývá, že všechna lidská práva nejsou na dosah většině světa. A to je důvodem, že kladou důraz na respektování lidských práv, důstojnost a sociální spravedlnost s pomocí řízení globální ekonomiky a mezinárodních úmluv, které se týkají tohoto tématu.

1.2.3 Lidskoprávní základ ve všech mandátech sociální práce

Sociální pracovníci přijali za své stavět se proti porušování lidských práv. Prohlašují „svou profesi za lidskoprávní, přičemž odkazují na princip lidské důstojnosti každého člověka a hlavní cíle spočívající v podporování spravedlivých sociálních struktur, které jsou schopny poskytovat lidem sociální jistotu a rozvoj (IFSW Europe e. V., 2010).“²⁸

²³ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-11-23]. 72

²⁴ =Mezinárodní asociace vzdělavatelů v sociální práci

²⁵ Nevládní organizace the International on Social Welfare reprezentuje organizace z celého světa, které jsou zapojeny do programů podpory sociální spravedlnosti, sociálního rozvoje a péče.

²⁶ V evropském regionu se rámec spolupráce těchto tří organizací spolu dalšími označuje European Network for Social Action.

²⁷ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-11-23]. 72-73

²⁸ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-11-23]. 73

Sociální práce je spojena trojím mandátem. Součástí každého z nich jsou „lidská práva, sociální spravedlnost, solidarita a souvislost se sociální politikou“. ²⁹

Jedná se o „mandát pomoci, prevence a kontroly:

a) *vzhledem k společnosti*

např. zprostředkování sociálních problémů, jejich příčin a důsledků na jejich individuální i strukturální rovině

b) *vzhledem k zaměstnavateli*

např. pečlivé plnění úkolů dle maxim profesního kodexu

c) *vůči implicitním nebo vysloveným požadavkům*

např. vnímání s reflektovanou a kontrolovanou empatickou nákloností, pozorností a upřímností k osobnosti a nouzi

d) *s ohledem na vlastní profesi*

odborné vědomosti a metody, sociální politiku“³⁰

1.2.4 Poslání a cíl sociální práce

Formulace poslání a cílů sociální práce se liší jak v různých dobách, tak v závislosti na teoretickém, společenském a kulturním kontextu. Jedna ze starších definic sociální práce např. tvrdí, že „sociální práce je prostě to, co dělají sociální pracovníci“. Hanvey a Philot (1996) tuto definici v inverzní podobě aktualizovali a tvrdí, že „sociální práce je často to, co jiní – zdravotní sestry, lékaři, policie atd. – nedělají“. ³¹

Podle Jordana, který roku 1987 formuloval některé dilemata sociální práce, jsou dva pohledy na tento obor. Podle jeho názoru je přesvědčení sociálních pracovníků, že hlavním cílem je pomáhat

²⁹ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-11-23]. 73

³⁰ MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. [online]. [cit. 2018-11-23]. 73-74

³¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 184

klientům. V pohledu politiků vnímá sociální práci jako sociální kontrolu a snahu o řešení a prevenci sociálních problémů. S jeho názorem se také ztotožňují autoři Webb a Winston, kteří cílem sociální práce rozumí sociální kontrolu, podporování změny (vztahů, prostředí) a sociální zachování (social maintenance). Kterým usilujeme udržet přijatelný styl života těm, kteří nejsou schopni z vlastních sil.³²

1.2.5 Paradigmata sociální práce

Ve 20. století vznikly dle Payna (1997) tři tzv. malá paradigmata, při čemž každé z nich je charakteristické svými filosofickými východisky, tak i praktickými důsledky.

a) *sociální práce jako terapeutická pomoc*

Ve středu pozornosti je v tomto případě duševní zdraví a pohoda člověka. Sociální práce má díky tomu formu terapeutické intervence s hlavním cílem zabezpečit psychosociální pohodu. Jejím nástrojem je budování vztahu a komunikace, jejímž prostřednictvím mohou lidé získávat větší kontrolu nad stylem života a svým prožíváním. S profesního hlediska by neměly sociálnímu pracovníkovi chybět pro tento styl práce psychologické znalosti a i terapeutický výcvik.

b) *sociální práce jako reforma společenského prostředí*

Toto paradigma je postaveno na zmocňování lidí k získávání vlivu na vlastní životy. Snaží se o zvýšení podílu klientů na utváření institucí. V tomto pojetí vzniká díky elitám, které upravují zdroje a moc ve svůj prospěch, vzájemné utlačování. Sociální

³² MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 184

fungování je propojeno s myšlenkou společenské rovnosti v různých oblastech, a proto bez ní není dle tohoto přístupu možno vůbec sociálního a osobního rozvoje dosáhnout. Sociální pracovník by měl být pro tento druh práce kovaný v politologii, sociální filosofii a sociologii.

c) *sociálně-právní pomoc sociální práce*

Tento přístup usiluje pracovat s individuálními potřebami a současně zdokonalovat systém sociálních služeb. Nástrojem je v tomto případě poradenství, poskytnutí potřebných informací, zprostředkování zdrojů a mediace. Snaží se změnit celou společnost a instituce, aby byly dostupnější lidem. Výsledkem jsou především menší dílčí změny, které zpravidla ale nevedou k větší sociální změně. Charakteristickým je úkolově orientovaný přístup pro práci s klientem. Vzdělanostní rozsah sociálního pracovníka by měla zahrnovat kombinaci psychologie, sociologie a práva.³³

1.2.6 Dokumenty relevantní pro praxi sociální práce

Základem praxe sociálních pracovníků je dbát na dodržování lidských práv nejen u jednotlivců, ale u celých skupin. Proto jsou velmi důležité relevantní dokumenty pro tuto jejich práci.

Dle Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky jsou hlavními mezinárodní dokumenty, které nesmíme opomenout a jejichž základem je dodržování lidských práv, Všeobecná deklarace lidských práv, Charta lidských práv Spojených národů, Úmluva o právech dítěte a další mezinárodní deklarace a úmluvy.

³³ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 187-189

Důležitými dokumenty České republiky, které jsou také pro výkon sociální práce zásadní, jsou Ústava, Listina základních práv a svobod a další zákony, které s těmito dokumenty souvisí.³⁴

Všechny tyto výše uvedené dokumenty jsou také uvedeny v Mezinárodním etickém kodexu sociální práce a Etickém kodexu sociálních pracovníků České republiky, které „prezentují étos povolání či profesní morálku sociálních pracovníků.“³⁵

Dle Mezinárodního etického kodexu sociální práce je základním znakem kvality sociální služby, aby pracovníci byli oddaní a schopní jednat s klienty dle souboru mravních zásad.

Obecné standardy a práva, která jsou přijímána globální společností, jsou obsaženy v mezinárodních deklaracích a úmluvách.

Dokumenty spojeny s praxí sociální práce jsou:

- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen
- Úmluva původních domorodých obyvatel (11,0 konvence 169)³⁶

1.2.7 Profesionální jednání v sociální práci: základní postoje

Dle Mezinárodního etického kodexu sociální práce je povinností národní členské organizace IFSW³⁷ pravidelně aktualizovat etické

³⁴ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 1

³⁵ MILFAIT René, *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER Ondřej, MILFAIT René a kol., *Etika pro sociální práci*. 146.

³⁶ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 1

normy a směrnice, aby byly v souladu s dokumenty IFSW (International Federation of Social Workers/Mezinárodní federace sociálních pracovníků) a informovat o nich příslušné pracovníky.

„Mezinárodní asociace vzdělavatelů (IASSW) a Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW) podporují reflexe a etické diskuse u poskytovatelů sociální práce a sociálních služeb, v členských organizacích i ve vzdělávacích institucích.“ Při čemž každá země má své specifické etické výzvy a problémy. Fundamentální součástí profesní praxe sociálních pracovníků je etické uvědomění. Za důležitý aspekt kvality jejich práce je považováno to, že jsou oddaní a schopní jednat mravně.³⁸

Sociální pracovníci se řídí etickým kodexem jejich země, který se detailněji zaměřuje na specifika daného národa.

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky obsahuje etické zásady, kterými jsou hodnoty demokracie a lidských práv, respekt k jedinečnosti člověka, právo na seberealizaci a upřednostňování profesionální odpovědnosti proti uplatňování soukromých zájmů. Podle něj mají sociální pracovníci odpovědnost za své počínání vůči klientům, svému zaměstnavateli, svým kolegům a ke společnosti.³⁹

Tyto odpovědnosti ale mohou být ve vzájemném konfliktu. Proto vstupují do etických diskusí za účelem, aby jejich rozhodnutí byla eticky podložena a aby byli případně schopni předložit výsledky svého etického rozvažování a nést následky svého konání a rozhodování.⁴⁰

³⁷ IFSW [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/co-je-ifsw>

³⁸ MILFAIT, René. *Vymezení sociální práce dle etických kodexů. Výchozí aspekty pro etiku a mravní kompetenci*. 20

³⁹ *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. 2006. [cit. 2018-10-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hieca/Poradensky_system_-_Priloha_1.pdf?so=nx

⁴⁰ MILFAIT, René. *Vymezení sociální práce dle etických kodexů. Výchozí aspekty pro etiku a mravní kompetenci*. 21

Mezinárodní etický kodex dále uvádí obecná doporučení pro profesionální praxi. V nich je kladen důraz na potřebu, aby pracovníci rozvíjeli své znalosti a kompetence pro práci, kterou vykonávají. Jednali s lidmi s empatií a péčí a zachovali důvěrnost svěřených informací s výjimkou ochrany lidského života, což je považováno za vyšší etický požadavek.

Jejich dovednosti by neměly být nástrojem k nehumánním účelům a měli by být ve svém konání bezúhonní. Jelikož je sociální práce postavena především na vzájemné důvěře mezi pracovníkem a klientem, neměl by pracovník zneužívat své postavení pro osobní zisk a udržovat adekvátní hranice mezi osobním a profesním životem.

Pracovníci jsou také povinni o sebe pečovat v rámci společnosti i na pracovišti, aby jejich služba byla plnohodnotná. Měli by nejen být schopni eticky jednat, ale být i účastni na diskusích o etice se svými nadřízenými a kolegy. To vše by mělo být pomocí k tomu, aby byli schopni své jednání eticky zdůvodnit.

Sociální pracovníci by měli být také otevřeni pro studenty sociální práce při jejich získávání profesních dovedností v rámci praxe.⁴¹

1.2.8 Základní principy sociální práce

Pravidla pro etické jednání sociálních pracovníků udávají etické kodexy. Ukazují, že středem zájmu v sociální práci je „konkrétní člověk s jeho základními vztahy, že jde o řešení problematických vztahů a podporu podpůrných zdravých vztahů, o osvobození lidí s cílem, aby se jejich život mohl plně rozvíjet a dařit.“

⁴¹ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 2-3

Je ale zapotřebí spolupráce s dalšími účastníky okolního světa a společnosti. Základem sociální práce jsou eticko-lidskoprávní principy. Člověk je brán jako celistvá bytost ve všech oblastech jeho bytí včetně spirituální dimenze.⁴²

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky udává pravidla pro chování sociálního pracovníka:

a) ve vztahu ke klientovi

Sociální pracovník má povinnost podporovat klientovo vědomí vlastní zodpovědnosti. Stejnou pomoc nabízet každému klientovi bez jakékoliv diskriminace. Jeho přístup je založen na tom, že „jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.“⁴³

b) ve vztahu ke svému zaměstnavateli

Sociální pracovník má povinnost odpovědně plnit své povinnosti. V organizaci, kde pracuje, by měl být nápomocný k tomu, aby v ní docházelo k přijetí a uplatňování závazků vyplývajících z kodexu.

c) ve vztahu ke kolegům

Sociální pracovník respektuje znalosti ostatních kolegů a usiluje o vzájemnou spolupráci s nimi. Respektuje jejich odlišné názory a rozvíjí diskuse nad etickými otázkami jejich práce.

⁴² MILFAIT René, *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER Ondřej, MILFAIT René a kol., *Etika pro sociální práci*. 148

⁴³ *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. 2006. [cit. 2018-10-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hieca/Poradensky_system_-_Priloha_1.pdf?so=nx

d) ve vztahu ke svému povolání

Mezinárodní etický kodex považuje za zásadní součást profese sociální práce schopnost sociálních pracovníků eticky jednat. To je důležitým ukazatelem na kvalitu služeb. Klade také důraz na základní principy sociální práce. Těmi jsou:

- lidská práva
- lidská důstojnost
- sociální spravedlnost
- solidarita

Dalšími principy jsou také „subsidiarita, opce pro chudé, pojetí práce zaměřené na subjekt a jeho uskutečňování a další témata sociální etiky jako jsou společenské struktury, instituce, sociální vina, vztah práva a morálky.“⁴⁴

Hlavní principy zazněly již v úvodu o sociální práci a v dalších kapitolách si nyní jednotlivé pojmy přiblížíme.

1.2.9 Lidská práva v kontextu sociální práce

V Mezinárodním etickém kodexu sociální práce je věnována velká pozornost lidským právům. Dle něj „sociální pracovníci podporují a chrání fyzickou, duševní, emocionální a duchovní integritu a blaho každého člověka.“⁴⁵

Což v praxi znamená:

- a) respektovat právo na sebeurčení*

⁴⁴ MILFAIT René, *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER Ondřej, MILFAIT René a kol., *Etika pro sociální práci*. 150

⁴⁵ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 1

Sociální pracovníci dodržují a podporují právo člověka na možnost vlastní volby nezávisle na jejich hodnotách a životních rozhodnutích. A to za předpokladu, že jejich výběr neohrožuje oprávněné zájmy a práva ostatních.

b) podporovat právo na participaci

Člověk používající sociální služby, je pracovníky veden, k plnému se zapojení a účasti na rozhodování a jednání, které má vliv na jeho život.

c) jednat s každým člověkem jako celostní bytostí

Středem zájmu sociálního pracovníka je celý člověk ve všech oblastech jeho života. Jako jsou rodina, komunita, společenské prostředí.

d) identifikovat a rozvinout silné stránky

Sociální pracovníci se zaměřují na silné stránky nejen jednotlivců, ale i skupin a komunit.⁴⁶

1.2.10 Lidská důstojnost v sociální práci

Podle Listiny základních práv Evropské unie je „lidská důstojnost nedotknutelná a musí být respektována a chráněna“.⁴⁷ Etický kodex sociálních pracovníků České republiky rozvádí povinnosti sociálního pracovníka tak, že:

„Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a
usiluje

⁴⁶ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 1

⁴⁷ *Listina základních práv Evropské unie* [online]. [cit. 2018-11-24]. Hlava I, čl. 1

o rozpoznání všech aspektů života člověka. Zaměřuje se na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.“⁴⁸

Lidská práva v sociální práci představují regulativní ideu sociální práce. Jsou měřítkem pro orientaci v konstruktivním jednání, neoddelitelnou součástí teorie, morálních přesvědčení, étosu, etiky i praxe sociální práce. Lidská práva jsou nejen odůvodněním pro sociální práci, ale i motivací pro praxi a obsahovým naplněním lidské důstojnosti.

Cílem lidských práv v sociální práci na individuální rovině je naplňování lidské důstojnosti. V tomto pojetí jsou lidská práva zásadní podmínkou pro důstojné bytí s ohledem na minimální sociální a ekonomický standart a kompetence.⁴⁹

Sociální pracovníci usilují o ochranu, respektování a zajišťování lidské důstojnosti a to za předpokladu, že chrání dobré lidské bytí. Jejich prostředkem je respekt a podpora práva na sebeurčení, právo na participaci, identifikují silné stránky jedinců i celých skupin, které se snaží rozvíjet.

Nezapomínají ale i na svou lidskou důstojnost a to i za předpokladu, že nedávají přednost svým potřebám před potřebami těch, kterým pomoc poskytují.⁵⁰ Respektování své lidské důstojnosti je podkladem pro respektování lidské důstojnosti druhých lidí.

„Sociální práce spatřuje svou bezpodmínečnou a všeobecnou orientaci pro své jednání v lidské důstojnosti, solidaritě a strukturální spravedlnosti.“ V etickém kodexu je lidská důstojnost sdělována ve

⁴⁸ *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. [cit. 2018-10-02]

⁴⁹ ŠIRKA, Zdenko. *Sociální práce jako lidskoprávní profese a Etické kodexy*. [online]. [cit. 2018-11-24]. 8

⁵⁰ MILFAIT, René, *Lidská práva na rozhraní sociální práce a teologickoetických aspektů*, in *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*. 92

vyjádření

lásky

k lidskému životu, v projevu respektu a zodpovědnosti vůči svému životu i druhých lidí.

V tomto smyslu je láska hlavním tématem etiky a za základ je považována zkušenost lásky, vědomí své vlastní lidské důstojnosti společně s porozuměním lidské důstojnosti druhých.⁵¹

1.2.11 Princip sociální spravedlnosti v sociální práci

Podle Mezinárodního etického kodexu mají „sociální pracovníci povinnost podporovat sociální spravedlnost ve vztahu ke společnosti i ve vztahu k lidem, se kterými pracují.“⁵²

Což v praxi znamená:

a) čelit negativní diskriminaci

Povinností každého sociálního pracovníka je zabraňovat jakékoliv negativní diskriminaci člověka z důvodu jeho věku, kultury, pohlaví, rodinného stavu, politických názorů, socioekonomického statusu, barvy pleti či jiné fyzické charakteristice, sexuální orientace nebo duchovního přesvědčení.

b) uznat diverzitu

Sociální pracovníci pracují s ohledem na individuální, rodinné, skupinové a komunitní odlišnosti ve společnosti, ve kterých působí. Jsou si vědomi jejich etnických a kulturních rozdílností.

c) spravedlivě distribuovat zdroje

Sociální pracovníci ručí, že jimi distribuované zdroje jsou poskytovány spravedlivě s ohledem na potřeby.

d) čelit nespravedlivé politice a praktikám

⁵¹ MILFAIT, René, *Lidská práva na rozhraní sociální práce a teologickoetických aspektů*, in *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*. 93

⁵² *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 2

Sociální pracovníci mají povinnost upozorňovat na to, když lidé žijí v chudobě a politika a praxe jsou škodlivé, své zaměstnavatele a politiky.

e) *pracovat na základě solidarity*

Sociální pracovníci musí bojovat proti skutečnostem, které vedou k sociálnímu vyloučení nebo útisku.⁵³

Tématem pro sociální pracovníky je i to, že hovoří o novém světovém řádu, ve kterém jsou uznávány lidská práva a lidská důstojnost. Proto také prosazuje globální řízení ekonomiky, která by měla chránit sociální spravedlnost i dodržování lidských práv nejen na základně relevantních mezinárodních úmluv.

Sociální pracovníci „chtějí tento závazek naplňovat společně s adresáty svých služeb i s ostatními, kteří sdílejí jejich cíle a úsilí utvářet sociálně spravedlivější a férovější svět.“⁵⁴

1.2.12 Solidarita v sociální práci

Univerzálním základem pro solidaritu je respekt k osobní důstojnosti každého člověka. Kritériem pro obsah solidarity je pak náklonnost a sounáležitost s nouzí a utrpením druhého člověka.⁵⁵

Sociální pracovníci pracují solidárně ve smyslu, že mají povinnost odmítat sociální podmínky, které přispívají k sociálnímu vyloučení, stigmatizaci či utlačování. Snaží se vytvářet inkluzivní společnost.⁵⁶

⁵³ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 2

⁵⁴ MILFAIT, René. *Lidskoprávní profese sociální práce: příklad solidarity, vztahu lidských práv a teologické etiky*.

⁵⁵ MILFAIT, René. *Etický a lidskoprávní princip i postojový vzorec sociální spravedlnost a solidarita: Postoje a principy jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti: Modul Etika a lidská práva*. 28

Definice solidarity

Podle Oldřicha Matouška ve Slovníku sociální práce rozumíme pod pojmem solidarita charakteristickou svornost různých skupin. Propojení lidí má stránku racionální, kterými jsou např. společné zájmy a i stránku emocionální, do které patří soucit s ostatními.

Podle antropologa M. Mause je „jedním ze způsobů konstituování skupinové a společenské solidarity v předcivilizovaných společnostech dar. Ten je institucí náboženskou, ekonomickou, morální i právní; zakládá vazby mezi členy společenství a má vztah i ke sféře posvátného.“

Podporou pro společenskou solidaritu je „sdílené náboženství, sdílená minulost, sdílené rituály a zvyklosti (dnes např. i účast diváků na sportovním soupeření), sdílený jazyk a komunikace v něm, sdílený geografický prostor a životní prostředí, propojené individuální a korporativní zájmy, sdílený soubor představ o tom, co je ‚naše‘ a co je ‚cizí‘, potřeba obrany proti vnějšímu ohrožení.“⁵⁷

Solidarita je považována za etický postoj a základní motiv pro jednání. Aktéři jsou v tomto smyslu v odporu proti lidsky nedůstojným životním podmínkám a potýkají se také se všemi společenskými a politickými strukturami a dalšími, které jsou v rozporu s respektem, ochranou a zajišťováním lidské důstojnosti.

⁵⁶ MILFAIT, René. *Etický a lidskoprávní princip i postojový vzorec sociální spravedlnost a solidarita: Postoje a principy jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti: Modul Etika a lidská práva*. 14

⁵⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 219-220

„Člověk v nouzi má jako osoba nárok na pomoc a blízkost bližních. Jeho situace se tak neřeší vyloučením a stigmatizací, ale společenskou osvětou a bezpodmínečným přijetím.“⁵⁸

Postoj a princíp solidarity v Listině základních práv Evropské unie

O solidaritě se také hovoří v Listině základních práv Evropské unie v Hlavě IV., která nese název ‚solidarita‘.⁵⁹ V preambuli této listiny je uvedeno, že „Unie si je vědoma svého duchovního a morálního dědictví, a proto si zakládá na nedělitelných všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity“.⁶⁰

Do Hlavy IV. spadají práva spojená s prací, s profesním a rodinným životem, se sociálním zabezpečením a podporou, s ochranou zdraví, životního prostředí a spotřebitele. V těchto 12 článcích (čl. 27 – čl. 38) je zahrnut hlavní soubor základních sociálních práv.

V úvodních článcích (čl. 27-33) se zaměřuje na různé aspekty lidské práce. Ve čl. 31 utvrzuje právo každého „pracovníka na pracovní podmínky respektující jeho zdraví, bezpečnost a důstojnost“. V čl. 32 se zakazuje dětská práce a je zde vymezen nejnižší možný věk pro přijetí do zaměstnání. Čl. 33 se věnuje ochraně „před propuštěním z důvodu spojeného s mateřstvím a právo na placenou mateřskou dovolenou a na rodičovskou dovolenou po narození nebo osvojení dítěte“.⁶¹

V dalších článcích (čl. 34-38) se ztotožňuje s „celospolečenským porozuměním“ solidaritě.⁶² Tyto články se zabývají nárokem na dávky

⁵⁸ MILFAIT, René. *Etický a lidskoprávní princip i postojový vzorec sociální spravedlnosti a solidarita: Postoje a principy jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti: Modul Etika a lidská práva*. 26

⁵⁹ *Listina základních práv Evropské unie* [online]. [cit. 2018-11-24]. Hlava IV.

⁶⁰ *Listina základních práv Evropské unie* [online]. [cit. 2018-11-24].

⁶¹ *Listina základních práv Evropské unie* [online]. [cit. 2018-11-24]. Hlava IV., čl. 27-33

⁶² MILFAIT, René. *Etický a lidskoprávní princip i postojový vzorec solidarita: Postoj a princíp solidarity jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti*

sociálního zabezpečení a sociální služby (čl. 34), právem na zdravotní péči (čl. 35). Vyjadřuje také povinnost všech politik v rámci Evropské unie usilovat o vysokou úroveň ochrany životního prostředí a zlepšovat jeho kvalitu (čl. 37).⁶³

Postoj a princíp solidarity jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti

„Ze vzájemného vztahu práv a povinností vyplývá i sociálněetický a lidskoprávní princip solidarity.“ Z toho můžeme vyvodit, že nárok na můj lidsky důstojný život, je základem pro uznání práva druhých také na lidsky důstojný život. Tento princip se stává principem pro vytváření humánních životních podmínek. „V těchto konstruktivně solidárních složkách každého lidskoprávního nároku se spatřuje eticko-lidskoprávní odůvodnění profesionální sociální práce, kterou je potřeba společensky organizovat.“

Solidarita se proto stává hlavním principem sociální etiky a pohybuje se na hranici etiky struktur a individuální etiky. Důležitou součástí jsou situace, kdy dochází k vzájemné podpoře mezi společnostmi a jedincem za předpokladu, že jsou známy důsledky nedůstojných životních podmínek.

„Utrpení druhých se může stát kritériem a vážným případem solidární lásky, což lze rozvinout tak, že se solidarita vzhledem k lidské nouzi a sociální chudobě přednostně přiznává sociálně slabým, vykořisťovaným, zbaveným svých práv, chudým a vyloučeným.“ Solidarita je vlastní všem lidem, protože staví na myšlence, že každý, kdo se ocitne v nouzi, má právo na pomoc druhých.

⁶³ *Listina základních práv Evropské unie* [online]. [cit. 2018-11-24]. Hlava IV., čl. 34-38

Solidaritě si můžeme také vysvětlovat jako základní lidskou potřebu sociálního vztahu s druhými, potřebu jejich uznání a nutnost vytvářet sociální instituce, jako prostředek pro důstojně lidský život bez izolace a útisku. „Solidární jednání se snaží mírnit nespravedlnosti a rozvíjet ideu spravedlnosti pro všechny.“⁶⁴

⁶⁴ MILFAIT, René. *Etický a lidskoprávní princip i postojový vzorec solidarita: Postoj a princip solidarity jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti*

2. Pastorační práce

2.1 Pastorace jako pojem

Pojem pastorace podle Aleše Opatrného „znamená zabývání se lidmi v konkrétních životních podmínkách, tedy v určité zemi, v určité dějinné situaci, v určitém historickém a kulturním kontextu. Jejím posláním je řešit konkrétní problémy konkrétních lidí ve světle a síle evangelia“.⁶⁵

V současné době se pastorace stále častěji zabývá problémy lidí, které sice s jejich vírou souvisí, ale není možné je vyřešit pouze cestou zbožnosti a v rámci společenství věřících.

V našich poměrech pod pojmem pastorace, pastorační péče, pastorační činnost nenajdeme zcela jasné ohraničení. Často se pastorační rozumí všechny činnosti mimo těch technických, které vykonává kněz. Pokud ale chápeme kněze jako pastýře, pojem pastorace zahrnuje celkové vedení farnosti.

„V oficiálních církevních dokumentech se mluví na jedné straně o faráři a biskupovi jako o pastýřích ve vlastním slova smyslu (Kodex kanonického práva), na druhé straně kodex, tak dokument *Christifideles laici* o podílu laiků nepastorační činnosti.“

Úkolem pastorace není „vše řešit a vyřešit, ale spíše dopomáhat k lidsky důstojnému zvládnání situace a doprovázet – třeba i v té nejdelší a mlhavé perspektivě – do Božího království“.⁶⁶

Alois Kříšťan v *Praktické teologii pro sociální pracovníky* uvádí, že pod pojmem pastorace rozumíme „soubor činností, v nichž církev navenek i dovnitř realizuje svoje poslání“.

⁶⁵ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti: Pastorace a pastorační teologie* [online]. [cit. 2018-11-29].

⁶⁶ OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. 13

Dále píše: „Pokud se v dějinách (do 18. stol.) setkáváme s pojmem pastorační (např. cura pastoralis – pastorační péče), jedná se většinou o označení činnosti těch, kteří nesou zodpovědnost za fungování křesťanského společenství. V posledních 200 letech se ovšem stala pastorační předmětem odborné reflexe (vznik samostatného teologického oboru pastorační teologie). Vývoj společnosti od doby osvícenství se odrazil také v církvi, začalo se hovořit o pastoračním jednání, tzn. o činnostech společenství nebo jednotlivých křesťanů, kterými se realizuje poslání církve.“⁶⁷

Oldřich Matoušek ve Slovníku sociální práce uvádí, že pastorační rozumíme „duchovní směřování lidí organizované církví“. Jejich cílem je řešit problémy člověka i celé společnosti ve světle evangelia na základě toho, že člověk podřizuje své skutky Kristu. Pastorační je také formou pomoci v těžkých situacích, jako je např. umírání nebo ztráta někoho blízkého. V těchto chvílích má pastorační také psychoterapeutické účinky, ale nad rámec psychoterapie usiluje také o to, aby byl člověk spasen.⁶⁸

2.1.1 Bůh jako pastýř

Slovo pastorační je odvozeno z řeckého slova ‚poimen‘, které v překladu znamená pastýř.⁶⁹ Ten hrál už v dávných dobách významnou roli. Již v předním Orientu byla péče o dobytek nepostradatelnou součástí obživy usedlého i kočovného obyvatelstva. Pastýři se tedy podíleli na důležité části života lidí. V dnešním Izraeli a jeho okolí (oblast původu Starého zákona) bylo potřeba, aby se stáda

⁶⁷ KŘIŠŤAN, Alois. *Praktická teologie, pastorační a sociální práce – mezioborové souvislosti*, in MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 20

⁶⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 142

⁶⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 142

ovcí a koz během sucha v létě odvedla pryč z obcí až na několik měsíců na velmi daleké a prakticky opuštěné pastviny. O tato stáda se starali pastýři. Ti se zvířaty pobývali ve dne i v noci. Měli za ně zodpovědnost, hlídali je, museli je chránit, pečovali o ně, ošetřovali je. Jejich povolání patřilo k náročným, odpovědným a také nebezpečným způsobů obživy.

Staré sumerské královské spisy hovoří o vládcích té doby jako o „božstvem ustanovených pastýřích“ a to proto, že jejich povinností bylo lid spojit, připravovat k boji a pečovat o slabé.⁷⁰

V Bibli už ve Starém zákoně také čteme o osobě pastýře. Zde je k němu přirovnáván sám Bůh a to už v Žalmu 23, kde se píše že „Hospodin je můj pastýř, ...“.⁷¹

V Novém zákoně je jako představitel pastýře v Janově evangeliu uváděn Ježíš, který říká: „Já jsem ten dobrý pastýř. Dobrý pastýř pokládá svou duši za ovce. Námezdník, který není pastýř a ovce nejsou jeho vlastní, opouští ovce a utíká, když vidí, že přichází vlk. Já jsem dobrý pastýř; znám svoje ovce a moje ovce znají mne.“⁷²

Odtud pramení označení vedoucího představitel křesťanské církve jako pastýře, protože přebírá na sebe zodpovědnost se o druhé starat, hledat ty, kteří odešli a v neposlední řadě být také ostatním příkladem.⁷³

Ježíš v tomto textu mluví o sobě jako o dobrém pastýři a nadále to vysvětluje, že on je ten, který pokládá svůj život za své ovce. Základem každé pastorační práce by tedy mělo být to, že se inspiruje osobou Ježíše Krista.

⁷⁰ KŘIŠŤAN, Alois. *Praktická teologie, pastore a sociální práce – mezioborové souvislosti*, in MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 20

⁷¹ Bible. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-30]. Ž 23

⁷² Bible. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-30]. J 10:11-12,14

⁷³ KŘIŠŤAN, Alois. *Praktická teologie, pastore a sociální práce – mezioborové souvislosti*, in MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 20

Každý člověk by měl mít možnost žít plnohodnotný život. Ježíš tuto ideu potvrzuje v evangeliu, když říká: "... já jsem přišel, aby měly život a měly ho hojnost."⁷⁴ Každá křesťanská církev přistupuje k lidem ve svém společenství jinak. Ale obecně jistě platí to, že pastorační pracovníci neusilují pouze o jednorázovou změnu situace člověka, ale snaží se umožnit druhým žít v plnosti, jak to zaslíbil Bůh.

Bible ale pro nás nebude jediným místem inspirace pro pastorační praxi. V dalších kapitolách si řekneme více o dalších důležitých církevních dokumentech.

2.1.2 Předpoklady pro pastorační

V úvahách o pastorační se nemůžeme pouze zabývat jejími dílčími úseky, ale musíme ji chápat ve smyslu druhého vatikánského koncilu. Jedná se o působení církve z inspirace evangelia interně a externě.⁷⁵

K získání širšího pohledu nám pomůže úvaha nad úlohou církve. První interní úlohou je povinnost církve směrem dovnitř tzn., že pečuje o své členy. Druhotní externí je pak její odpovědnost vůči okolnímu světu.⁷⁶

Předpokladem pro pastorační tedy je, že „potřebujeme v církvi dobře poznat, kdo jsme, kam jdeme, kam chceme jít a co máme udělat pro to, abychom poznaným směrem jít mohli“.

Pastorace by tedy měla znát:

a) *problémy a očekávání lidí*

⁷⁴ Bible. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-17]. J 10:10

⁷⁵ OPATRŇY, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti: Pastorace a pastorální teologie* [online]. [cit. 2018-11-29].

⁷⁶ OPATRŇY, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. 15

To v praxi znamená, že je potřeba dobře znát lidi a jejich problémy v rámci jejich sociálního prostředí (např. město, venkov, diaspora) a také jejich osobní situaci (věk, rodinný stav). K tomu také potřebujeme znát to, kým jsme. S tím je úzce spojená analýza minulosti a současnosti pro rozpoznání toho, co si do života přinášíme ať už v pozitivním nebo negativním slova smyslu.

b) odpověď evangelia

Zde je zásadní znalost současných odpovědí církve na problémy lidí na základě současné teologie, koncilových textů a pokoncilových dokumentů.

c) směr cesty, po níž máme lidi doprovázet

Poznávání cest, po kterých je potřeba jít vychází z tvůrčího zpracování analýzy a konkrétní vize života církve v různých oblastech naší země.

d) metody, kterými realizuje své úkoly

Na konci celého procesu je potřeba formulovat praktická, pastorační, právní a organizační opatření.

Toto vše by mělo být základem pastorační práce, aby nedocházelo k tomu, že se bude přání zaměřovat za skutečnost, nebudeme schopni odpovídat na skutečné otázky, lidé se nebudou řídit našimi dobře míněnými radami a církve budeme budovat jako pouze „virtuální realitu uvnitř reálného světa“.⁷⁷

⁷⁷ OPATRŇY, Aleš. *Pastorační práce v postmoderní společnosti: Pastorační práce a pastorační teologie* [online]. [cit. 2018-11-29].

2.2 Teologická etika

Jelikož je podle Mezinárodního etického kodexu sociální práce etika, mravnost a morálka důležitým tématem a kritériem kvality sociálních služeb, jak jsme si již uvedli v první části této práce, budeme se tedy jimi a dalšími důležitými pojmy také zabývat v rámci teologické etiky. Ta patří také k základním oborům a oporám pastorační práce.

2.2.1 Vztah etiky a teologické etiky

Slovo etika slyšíme často především v souvislosti s tím, kdy se řeší, zda je něco mravní, morální, etické. To nám už samo nabízí tvrzení, že „předmětem etiky je morální jednání“. Etika usiluje „o to kriticky přezkoumávat legitimitu nároků na morální platnost. Tento faktor označuje moralitou a zabývá se v této souvislosti kromě jiného pojmy dobro a zlo, svoboda a determinace, morálka, štěstí.“⁷⁸

„Morálka zahrnuje celek příkazů, zákazů, zvyklostí, postojevých vzorců, tradic, mravů, konvencí společnosti“. Díky vlivu dějin se ale mění. Důvodem je to, že je ovlivněna vědeckým, politickým, socioekonomickým a kulturním vývojem.⁷⁹

Teologická etika čerpá z poznatků a argumentů obecné etiky a to tak, že se od ní učí. Jejím základem je multidisciplinární přístup, který je cestou k interdisciplinárnímu řešení a působení.

Pokud se teologická etika zajímá o nějaký problém, nejdřív se učí, má snahu naslouchat „různým zkušenostem, poznatkům, rozměrům dané problematiky z hlediska různých relevantních zúčastněných aktérů

⁷⁸ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 40

⁷⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 42

a disciplín“. Až potom sama zasahuje a snaží se správně a dobře konat, aby byla pomocí k rozvoji života.⁸⁰

Teologická etika se nezaměřuje pouze na lidi, kteří se hlásí ke křesťanství, ale s ostatními se snaží vést vždy dialog. Bývá proto někdy pojmenovávána jako „disciplína mostů“.

Jak je již jasné z názvu teologická etika má souvislost s teologickým obsahem a zkušenostmi. „Důležitým tématem a úkolem základní (fundamentální) teologické etiky bude proto význam křesťanského poselství a víry pro etickou reflexi a mravní jednání a mravní utváření lidské praxe.“⁸¹

Proprium, tzn. tím specifickým pro křesťanskou (teologickou) etiku je „rozhodnutí pro osobu Ježíše Krista a pro porozumění člověku, který s tím souvisí“. V tomto smýšlení je důležité, že Bůh člověka stvořil a miluje ho a vede ho k odpovědnosti za jeho činy. Na tom stojí dvě věci: jedinečnost každého člověka a rovnost všech lidí. Ty také nalzáme v sociální práci. Podkladem pro stanovení opcí pro jednání, kterými jsou spravedlnost, solidarita, pomoc slabým a další, je od Boha zaslíbená spása a výjimečnost každého člověka.⁸²

2.3 Člověk stvořený k Božímu obrazu a podobenství

„I řekl Bůh: Učiňme člověka k našemu obrazu, jako naši podobu, aby panovali nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad dobyt看kem a nad celou zemí i nad všemi plazy pohybujícími se na zemi. Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, stvořil ho k obrazu Božímu, stvořil je muže a ženu.“⁸³

⁸⁰ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 39

⁸¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 57-58

⁸² MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 165

⁸³ *Bible*. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-30]. Gn 1:26-27

V biblické knize Genesis nacházíme myšlenku člověka stvořeného k Božímu obrazu a podobnosti. Oproti ostatnímu stvoření zde ale o člověku čteme, že ho Bůh znal ještě dříve, než jej stvořil.

„Tato idea vystihuje takové pojetí člověka jen ve světle pojetí Boha jako stvořitele, jenž představuje nejvyšší spravedlnost a milosrdenství, je pánem nad přírodou a dějinami, které transcenduje. Člověk má účast na božském způsobu bytí.“

Důležité je zde to, co má člověk společného s Bohem a že je jeho partnerem. Idea obrazu a podobnosti a z ní plynoucí lidská důstojnost nestojí na speciálních vlastnostech, ale na celém bytí člověka. „Obraz není v člověku, ale obraz je člověk.“⁸⁴

Zásadní je porozumět přikázání lásky, jak jej čteme v knize Leviticus: „... miluj svého bližního jako sebe samého. Já jsem Hospodin.“⁸⁵ Z toho plyne, že „kdo miluje obraz Boha, ten miluje to, co miluje Bůh“. Na základě toho konstatujeme, že přikázání lásky nás vyzývá k tomu, abychom milovali každého – moudrého i hloupého, dobrého i zlého.⁸⁶

V Genesis zaznívá také myšlenka, že vše bylo stvořeno pod mocí člověka kromě lidského života. A že tělo člověka „je obdařeno božskou důstojností“. Je zde také zdůrazněna vražda jako zločin⁸⁷ a z toho vyplývající velká úcta ke každému člověku. Protože každý život je pro Boha cenný a zmařit jeden život je jako zahubit celý svět. Nikdo by neměl být obětován pro záchranu ostatních.⁸⁸ Z této transcendentní důstojnosti člověka plynou nezadatelná práva i velká odpovědnost. Lidé dostávají současně dar i úkol.⁸⁹

⁸⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 70

⁸⁵ *Bible*. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-30]. Lv 19:18

⁸⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 72

⁸⁷ Srov. Gn 9:5-6

⁸⁸ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 71

⁸⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 72

Člověk vděčí za svůj život svému Stvořiteli, jeho bytí není důsledkem pouze rozhodnutí jeho vlastního svobody. Bůh volá člověka k osobnímu vztahu s ním. Na božím rozhodnutí stvoření člověka k obrazu je založena „nejhlubší rovnost všech lidí“, protože Bůh hovoří o každém člověku bez rozdílu. To je velkým rozdílem proti mimobiblickému prostředí.⁹⁰

Duchovně etický základ myšlenky člověka stvořeného k obrazu a podobenství Boha spatřuje židokřesťanská tradice v lidsko-právním principu lidské důstojnosti, která je důležitým tématem teologické etiky a stanovisek církve.⁹¹

V Novém zákoně je vrcholným obrazem a podobenstvím Boha Ježíš Kristus. Ten se ztotožňuje s lidmi, kteří jsou ztraceni, zranitelní, trpí nedostatkem nebo selhali. Díky tomu můžeme porozumět výzvám křesťanské etiky a mravnosti „ve smyslu ‚následovat Krista‘, ‚stále více se mu podobat‘, ‚nechat se proměňovat k jeho obrazu‘, ‚žít jako nové stvoření‘, ‚žít jako znovuzrození‘.⁹²

Jelikož pro sociální pastorační její povahu, zaměření, evangelizaci a rozvoj je důležitým východiskem také sociální nauka církve, jsou jí věnovány následující kapitoly.

2.4 Sociální nauka církve

„...Sociální nauka má význam jako nástroj evangelizace. Jako taková zvěstuje každému člověku Boha a tajemství spásy v Kristu a ze stejného důvodu odhaluje člověku člověka samotného. Pouze a výhradně v tomto světle se zabývá také jinými otázkami: lidskými právy jednotlivce, zvláště ‚proletariátu‘, rodinou a výchovou, úkoly

⁹⁰ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 75

⁹¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 78

⁹² MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 89

státu, uspořádáním národního a mezinárodního společenství, hospodářským životem, kulturou, válkou a mírem, respektováním života od okamžiku početí až do smrti.“⁹³

Pod pojmem sociální nauka církve musíme rozumět „naukově jednotný souhrn dokumentů (,doktrinní corpus‘), který se snaží reagovat na společenskou situaci. Její hlavní zásady mají hlubokou morální podstatu, protože poukazují na pilíře, na kterých je postaven společenský život člověka.“⁹⁴

Církev spolu se svým sociálním učením musí stále čelit výzvam. A alespoň v rámci některých kruhů biskupů církev stále usiluje o to stát na straně chudých a komentovat neustále se měnící svět.

A je to právě teologie osvobození, která usiluje o to, aby vznikala uprostřed církve. Současně se snaží věřícím připomínat, že jejich neoddělitelnou praxí by mělo být, že budou stát na straně chudých a trpících nespravedlností. Sociální učení církve se snaží korigovat to, aby se teologie osvobození neoddělovala od církve samotné. Napětí mezi obojím může pomoci k tomu, aby se teologové a duchovní „...posunuli blíže k utváření světa podle hodnot království, aby více uváděli ve skutek, že boží spravedlnost je tu pro všechny, kdo v Bohu hledají spočinutí“.⁹⁵

2.4.1 Poslání církve v dnešním světě

Důležitým dokumentem církve je dokument ekumenického druhého vatikánského koncilu (1962-1965) *Gaudium et spes*⁹⁶ (Radost a

⁹³ *Kompendium sociální nauky církve*. 145

⁹⁴ *Kompendium sociální nauky církve*. 114

⁹⁵ *Katolická sociální nauka a současná věda*. 75-76

⁹⁶ *Gaudium et spes*. Pastotální konstituce o církvi v dnešním světě, [online]. [cit. 2018-11-17].

naděje), který je Pastorální konstitucí o církvi v dnešním světě a zaměřuje se na pastorační i křesťanskou etiku.⁹⁷

Konstituce se nazývá pastorální, protože se snaží vyjádřit postoj soudobé církve k člověku a světu. Přičemž se opírá o naukové zásady, a proto v ní nacházíme nejprve záměr pastorální, následně pak naukový.

Důležitým mottem této konstituce je, že:

„Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu. Jejich společenství se totiž skládá z lidí, kteří jsou sjednoceni v Kristu, při svém putování do otcova království jsou vedeni Duchem svatým a přijali zvěst o spáse, kterou mají předložit všem. Proto také toto společenství cítí, že je opravdu těsně spjato s lidstvem a jeho dějinami.“⁹⁸

Ti jsou totiž lidmi, kteří jsou sjednoceni v Kristu a jsou spojeni s lidstvem a jeho dějinami. Druhý vatikánský koncil se tedy nejprve zabýval zkoumáním tajemství církve a následně se snaží všem lidem vysvětlit působení církve v dnešním světě.

Bere ohled na svět člověka ve všech jeho aspektech. Nahlíží na jeho dějiny skrze výhry i prohry lidstva. A připomíná to, že křesťané věří, že svět sice upadl do otroctví hříchu, ale i tak byl vytvořen a je korigován Stvořitelkou láskou a také díky ní byl svět vysvobozen moci Zlého ukřižovaným a zmrtvýchvstalým Kristem.⁹⁹

⁹⁷ MILFAIT René, *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER Ondřej, MILFAIT René a kol., *Etika pro sociální práci*. 150

⁹⁸ *Gaudium et spes*. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě, [online]. [cit. 2018-11-17].1

⁹⁹ *Gaudium et spes*. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě, [online]. [cit. 2018-11-17].

Pokud bychom *Gaudium et spes* srovnávali s dokumenty, které vycházeli v rámci ostatních koncilů v období od roku 325, kdy proběhl 1. niceský koncil až po rok 1870, do kterého je datován 1. vatikánský koncil, nenajdeme žádný, který by se s ním mohl ztotožnit. Jedinečnost této konstituce tkví především v tom, že jeho význam není sice tradiční, ale i tak trvalý. A že mohla vzniknout i přesto, že byl koncil předem upozorňován, aby se nezabýval příliš obvyklými problémy a předešel tak tomu, že by jeho prohlášení mohla být zrušena tím, jak se budou události vyvíjet.

Z důvodu, že koncil chtěl být především se souhlasem Jana XXIII. pastorální, nemohl se pouze zabývat filosofickými myšlenkami, ale potřeboval pracovat s dějinnými skutečnostmi člověka a současně stavět na nadčasových principech víry církve.¹⁰⁰

Vzniká nové místo pro vyznání víry soudobé církve a tím je to, co lidé žijí teď a tady v tomto světě. Víra se i nadále prožívá ve společenství Božího lidu, ale je také součástí situací lidí dnes. Víra, která je přinášena předává především zkušenost osvobození (spásy) všech lidí.

Pastorace se věnuje člověku individuálně a pracuje s ním v jeho daných podmínkách. Klade důraz na empatický přístup při vnímání jeho potřeb, problémů a se snahou o osvobození a záchranu těchto lidí. Pastorace neodmyslitelně pracuje také se spirituálním rozměrem osobnosti člověka.¹⁰¹

„K výpovědím víry se dochází v kontrastu:

- a) speciálních lidských problémů společenského života

¹⁰⁰ SKALICKÝ, Karel. *Radost a naděje: církev v dnešním světě*. 17-18

¹⁰¹ MILFAIT René, *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER Ondřej, MILFAIT René a kol., *Etika pro sociální práci*. 151

b) všeobecných křesťanských obsahů¹⁰²

Důležité je, že se v tomto ohledu církev neizoluje od světa a lidí, kteří potřebují pomoc, ale usiluje o to se jimi zabývat.

Další kapitoly se budou věnovat podstatným zásadám sociální nauky církve – lidskými právy, společným dobrem, univerzálním určením statků, subsidiaritou, participací a solidaritou. Sociální nauka církve klade důraz na provázanost solidarity a společného dobra, solidaritou a univerzálním určením statků, solidaritou a rovností lidí a národů, solidaritou a mírem ve světě.¹⁰³

2.4.2 Lidská důstojnost jako základ

Hlavní zásadou sociální nauky církve, která je i položeným základem pro další zásady i samotnou náplň sociální nauky církve, je lidská důstojnost. Dalšími jsou „zásady společného dobra, subsidiarity a solidarita“.

Zásady sociální nauky prezentují základní interpretaci pravdy o společnosti. Ta apeluje na svědomí každého člověka, aby ve svobodě a s uvědoměním si spoluzodpovědnosti spolupracoval s ostatními.¹⁰⁴

V přístupu k člověku je podstatným aspektem především potřeba uznání a respektování jeho důstojnosti a to skrze ochranu a rozvoj základních a nezadatelných lidských práv.¹⁰⁵

„O propojení lidskoprávních principů s odkazem na morálně duchovní dědictví se můžeme dočíst v preambuli Charty základních práv EU.“¹⁰⁶

¹⁰² MILFAIT René, *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER Ondřej, MILFAIT René a kol., *Etika pro sociální práci*. 151

¹⁰³ *Kompendium sociální nauky církve*. 133

¹⁰⁴ *Kompendium sociální nauky církve*. 113

¹⁰⁵ *Kompendium sociální nauky církve*. 247

Jedním ze základních lidských práv je také náboženská svoboda. „Důstojnost osob a sama povaha hledání Boha vyžadují, aby žádný člověk nebyl v náboženské oblasti k ničemu nucen.“ Stát ani společnost nemohou nikoho nutit, aby jednal v rozporu se svým svědomím a ani bránit, aby jednal dle svého svědomí.¹⁰⁷

Církev a to především římskokatolická si prošla změnami v postoji k lidským právům. Důležitým průlomem v pozitivním přístupu k lidským právům byl již dříve zmiňovaný II. vatikánský koncil. Jedná se hlavně o jeho Deklaraci o náboženské svobodě ‚Dignitatis humanae‘.

Důležitým dokumentem, který tomuto předcházela je Encyklika *Pacem in terris* Jana XXIII.¹⁰⁸ Ta byla zveřejněna po kubánské krizi a po stavbě berlínské zdi. Jejím tématem je mír mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě. Vyzývá „k toleranci, porozumění a spolupráci v mezinárodních vztazích, vyzývá také k důslednému dodržování lidských práv a povinností“.¹⁰⁹

Za fundament lidského soužití uvádí zásadu, že „každý člověk je osoba, tj. že je mu vrozen rozum a svobodná vůle, a tedy že je nositelem práv a povinností“.¹¹⁰ Nad to mnohem více oceňuje ale lidskou důstojnost a to ve světle pravd zjevených Bohem: „...vždyť přece lidé byli vykoupeni krví Ježíše Krista, božskou milostí se stali Božími dětmi a přáteli a byli ustanoveni za dědice věčné slávy.“¹¹¹

Nesmíme opomenout, že ‚lidská práva nejsou evangeliem‘ a že ‚pro křesťany je lidskoprávně orientovaná politická praxe jedním z důsledků,

¹⁰⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 342

¹⁰⁷ *Kompendium sociální nauky církve*. 266-267

¹⁰⁸ JAN XXIII., *Pacem in terris*. [online]. [cit. 2018-11-30].

¹⁰⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 342-343

¹¹⁰ JAN XXIII., *Pacem in terris*. [online]. [cit. 2018-11-30]. 9

¹¹¹ JAN XXIII., *Pacem in terris*. [online]. [cit. 2018-11-30]. 10

které plynou z víry'. V Bibli nacházíme „duchovní impulsy“ ohledně lidských práv, ale nenajdeme v ní jejich přesné pojetí.

Církev a teologické disciplíny hovoří o lidských právech jako o základu „mírového a uctivé soužití ve svobodě v pluralitní společnosti“, nikoliv jako o něčem, co by ohrožovalo morálku.¹¹²

2.4.3 Zásada společného dobra

Zásada společného dobra vyplývá především z důstojnosti, jednoty a rovnosti všech lidí.¹¹³ Podle dokumentu *Gaudium et spes* pod pojmem společného dobra rozumíme: „Souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti.“¹¹⁴

Uskutečňováním dobra se děje na základě mravního jednání jednotlivce. Společenského dobra se pak dosahuje prostřednictvím společenského jednání. A tak je možné pod pojmem společného dobra rozumět jako „sociální a komunitní rozměr mravního dobra“.¹¹⁵

Společné dobro vyžaduje, aby se mu sloužilo plně. Navíc je těžce dosažitelné, protože jeho cílem je o dlouhodobé úsilí o dobro druhých. „Je důsledkem nejvznešenějších tíhnutí člověka.“¹¹⁶

„Společné dobro společnosti není cílem samo o sobě; má hodnotu jedině s ohledem na dosahování posledního cíle osoby a na univerzální společné dobro celého stvoření.“ Pro člověka je posledním cílem právě

¹¹² MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 351

¹¹³ *Kompendium sociální nauky církve*. 115

¹¹⁴ *Gaudium et spes*. Pastotální konstituce o církvi v dnešním světě, [online]. [cit. 2018-11-17]. 26

¹¹⁵ *Kompendium sociální nauky církve*. 115

¹¹⁶ *Kompendium sociální nauky církve*. 116

Bůh, a proto není možné ze společného dobra vynechat jeho přesahující rozměr.¹¹⁷

2.4.4 Univerzální určení statků

Podle první kapitoly biblické knihy Genesis Bůh stvořil člověka a celý svět a daroval ji člověku, aby si zemi podrobil a užíval jejich plodů. Z toho vyplývá, že „původním zdrojem všech statků je čin samotného Boha“, který člověku dal zemi za účelem uspokojení jeho potřeb, bez kterých není možné se obejít.

„Tyto statky jsou absolutně nezbytné k obživě a růstu, komunikaci, sdružování se a k uskutečňování těch nejvznešenějších cílů, k nimž je osoba povolána.“ Každý by měl mít možnost dosáhnout odpovídajícího stupně blahobytu, aby u něj mohlo dojít k plnému rozvoji.

Typickou zásadou křesťanské sociální nauky církve i celého společensko-mravního řádu je zásada společného užívání statků.¹¹⁸

a) univerzální určení statků a soukromé vlastnictví

Soukromé vlastnictví je důležitým faktorem „sociální a demokratické ekonomické politiky a je zárukou řádného sociálního uspořádání“. Původ soukromého vlastnictví je postaven na tom, že člověk si svou prací získává část země. Soukromé vlastnictví je prostředkem pro nabývání nezávislosti a mělo by díky tomu být vnímáno jako rozšíření lidské svobody. Sociální nauka usiluje o to, aby se každý mohl stát vlastníkem a podmínky pro vlastnění statků bylo spravedlivě dostupné každému člověku.¹¹⁹

¹¹⁷ *Kompendium sociální nauky církve.* 118

¹¹⁸ *Kompendium sociální nauky církve.* 119

¹¹⁹ *Kompendium sociální nauky církve.* 121

Své statky by měl člověk ale vždy užívat s ohledem nejen „na svůj osobní nebo rodinný prospěch, ale také společné dobro“.¹²⁰

To je jednou z podmínek společně s uznáním, že majetek závisí na Bohu Stvořiteli. Na základě toho se materiální statky stávají prostředkem užitečným k rozvoji jednotlivce i celých národů.¹²¹

b) univerzální určení statků a přednostní rozhodování ve prospěch chudých

Základní myšlenka univerzálního určení statků je postavena na tom, aby byla věnována zvláštní pozornost chudým, kteří žijí na okraji společnosti. Jejich životní podmínky jim neumožňují osobní rozvoj.

Tento postoj by měl být součástí života každého křesťana, protože je považován za formu křesťanské lásky. Která staví na příkladu života Ježíše Krista. A sám Kristus pozná své následovníky podle toho, kolik toho učinili pro chudé. V Bibli čteme: „Král jim odpoví: ‚Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nejmenších bratří, mně jste učinili.‘“¹²²

Nemluvíme ale pouze o chudobě materiální, ale také o lidech, kteří se musí potýkat s jejími jinými formami jako je kulturní a náboženská chudoba. Láska církve k chudým také stojí na příkazu z evangelia: „Zadarmo jste přijali, zadarmo dejte.“¹²³

Jak píše svatý Řehoř Veliký v Regula pastoralis, církve stále ostatní učí, že „když dáváme chudým to, co je pro ně nezbytné, neprojevujeme jim tím nějakou štědrost, protože jim vlastně

¹²⁰ *Kompendium sociální nauky církve.* 122

¹²¹ *Kompendium sociální nauky církve.* 124

¹²² *Bible, Český studijní překlad.* [online]. [cit. 2018-11-17]. Mt 25:40

¹²³ *Bible, Český studijní překlad.* [online]. [cit. 2018-11-17]. Mt 10:8

dáváme to, co je jejich. Spíše než skutek lásky naplňujeme svou povinnost podle spravedlnosti.¹²⁴

2.4.5 Zásada subsidiarity

Subsidiarita je považována už od první velké sociální encykliky za nejpevnější a nejcharakterističtější ústřední ideu sociální nauky církve.“^{125 126}

Nemůžeme rozvíjet lidskou důstojnost, pokud se při tom současně nestaráme „o rodinu, skupiny, asociace, místní spolky, zkrátka o formy ekonomického, společenského, kulturního, sportovního, rekreačního, profesionálního, politického sdružování“. Tyto formy sdružování mezi lidmi vznikají samovolně a jsou nepostradatelnou podmínkou růstu společnosti.

V encyklice *Quadragesimo anno* je subsidiarita považována za velmi důležitý princip.

„To, co mohou jednotlivci provést z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním, to se jim nemá brát z rukou a přenášet na společnost. Stejně tak je proti spravedlnosti, když se převádí na větší a vyšší společenství to, co mohou vykonat a dobře provést společenství menší a nižší. To má totiž pak za následek těžké poškození a rozvrat sociálního řádu. Neboť každý společenský zásah svým působením a svou přirozenou povahou má přinášet pomoc údům těla společnosti, nikdy je však nemá ničit a pohlcovat.“¹²⁷

¹²⁴ *Kompendium sociální nauky církve*. 126

¹²⁵ *Kompendium sociální nauky církve*. 126

¹²⁶ Srov. LEV XIII., *Rerum novarum*: Acta Leonis XIII, 11 (1892) 101-102,103

¹²⁷ PIUS XI., *Quadragesimo anno*. [online]. [cit. 2018-11-17]. 79

Na základě tohoto textu vyplývá, že tzv. vyšší společnosti by měli sloužit nižším společnostem. To v praxi znamená, chránit je, podporovat a rozvíjet.¹²⁸

Subsidiarita chápána v pozitivním slova smyslu jako „ekonomická, institucionální a legislativní pomoc“ přináší také mnoho negativních následků. Těm by se měl stát snažit předcházet a měl by usilovat o to, aby „iniciativa, svoboda a odpovědnost“ menších společenských útvarů nebyly utlačovány.

Vyšší autority by měly pomáhat jednotlivcům i zprostředkujícím složkám společnosti v tom, aby byly schopny plnit své úkoly. Tyto autority by neměly nikoho zneužívat, což je principem subsidiarity. Ten je „na jedné straně podkopáván chybějícím nebo nedostačujícím uznáním soukromé iniciativy také v oblasti hospodářské i v její veřejné funkci a na druhé straně je rozvrácen monopoly“.

Důležitým základem je proto respekt a podpora prvenství osoby a rodiny a možnost rozhodování zprostředkujících organizací ve věcech, které nemohou být delegovány. Je důležité, aby nároky společného dobra nebyly v rozporu s ochranou a podporou prvenství osoby a tím, jakým způsobem se prezentuje ve společnosti. Správně pochopené společné dobro „musí zůstat kritériem pro rozhodování ohledně uplatňování principu subsidiarity“.¹²⁹

2.4.6 Participace

Participace je prezentována jako důsledek subsidiarity, což v praxi znamená, že jednotlivci nebo skupiny mají spoluúčast ať už přímo nebo

¹²⁸ *Kompendium sociální nauky církve. 127*

¹²⁹ *Kompendium sociální nauky církve. 128-129*

zprostředkovaně skrze své zástupce na „kulturním, ekonomickém, společenském a politickém životě“ společnosti, ke které patří.

S ohledem na společné dobro má každý člověk povinnost participace, ke které by měl přistupovat vědomě a odpovědně. Je zcela zásadní, aby byla podporována především participace těch, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni. Participace ve všech oblastech společenského života je nezbytnou podmínkou pro rozvoj každého člověka.

Pro sdílenou participaci lidí je podstatná informovanost, aby bylo možné předcházet kulturním, právním a společenským překážkám, které bývají bariérou ve sdílené participaci občanů.

„Participace na společenském životě není pouze jednou z nejvyšších aspirací občana, ale také jeden z pilířů demokratického uspořádání společnosti.“¹³⁰

2.4.7 Zásada solidarity

Solidarita vyžaduje, aby docházelo k uznání vazeb, které propojují lidi i celé skupiny, a také prostor pro společný rozvoj.¹³¹

Solidarita ukazuje na rovnost všech lidí. V dnešní době díky novým dříve neznámým způsobům komunikace došlo k rozšíření vzájemné závislosti lidí a národů. Právě díky televizním přenosům a obrovskému pokroku informatiky je umožněno, aby spolu navázali kontakt lidé, kteří se neznají či jsou od sebe velmi vzdáleni.

Tento proces vzájemného přiblížení „musí být ale provázen stejně intenzivním nasazením na eticko-sociální rovině“. A to především proto, aby se předešlo nebezpečným následkům „spáchaných

¹³⁰ *Kompendium sociální nauky církve.* 129-131

¹³¹ *Kompendium sociální nauky církve.* 129-134

nespravedlností v globálních poměrech“, které by měly především nežádoucí dopad na země, které jsou v současnosti nějakým způsobem znevýhodněny.¹³²

Solidarita má dvě roviny a to že se jedná o sociální zásadu i mravní cnost. Na úroveň společenské cnosti se solidarita dostává proto, že patří do oblasti spravedlnosti.

Je ale především důležité ji rozvíjet v její první rovině jako sociální zásadu, jejímž úkolem je korigování působení institucí. Současně se projevuje také jako zmiňovaná mravní cnost, kdy jejím úkolem je neustále usilovat o dobro všech proto, že jsme všichni zodpovědní za všechny. Solidarita je postavena na biblickém pojetí úsilí o dobro všech v tom, že člověk je schopen zapřít sám sebe pro dobro druhých a sloužit jim místo toho, aby je utlačoval a zneužíval.¹³³

Nepřekonatelným příkladem solidarity je Ježíš Kristus, který byl solidární s lidstvem celý svůj život až po svou smrt na kříži.¹³⁴ On je příkladem nesrovnatelné a nadpřirozené lásky Boha k člověku.¹³⁵ Ten, který vzal na sebe slabosti lidí a přišel je zachránit.¹³⁶

„Ve světle víry tíhne solidarita k tomu, aby překročila sebe sama a získala specificky křesťanské rysy plného obdarování, odpuštění a smíření. Potom už bližní není jen lidská bytost se svými právy a se svou základní rovností vůči všem, ale stává se živým obrazem Boha Otce, vykoupeným krví Ježíše Krista a podléhajícím ustavičnému působení Ducha svatého. Bližního totiž musíme milovat, i když je to nepřítel, touž

¹³² *Kompendium sociální nauky církve*. 131-132

¹³³ *Kompendium sociální nauky církve*. 132-133

¹³⁴ Srov. Flp 2:8

¹³⁵ *Kompendium sociální nauky církve*. 134-135

¹³⁶ Srov. *Gaudium et spes*. Pastotální konstituce o církvi v dnešním světě, [online]. [cit. 2018-11-17]. 32

láskou, jakou ho miluje Bůh. Musíme být ochotni přinést za něho oběti, i tu nejvyšší, totiž ‚položít život za své bratry‘ (srov. 1 Jan 3,16).“¹³⁷

2.5 Teologie (náboženství) a sociální práce

I v 21. Století představuje náboženství stále velmi významnou oblast jak ve společenském životě, tak i v životě jednotlivců, neboť se v nějaké podobě stále týká většiny obyvatelstva naší planety. Zdá se, že náboženská dimenze je člověku vlastní. Je tomu tak navzdory nejrůznějším předpovědím, že náboženství je anachronismus, jenž zanikne s rozvojem vědy a techniky v rozvinuté společnosti. Právě víra ve všemocnost vědy se měla stát náboženstvím moderní doby, ovšem v tomto směru nenaplnila očekávání.¹³⁸

Cílem práce je využít poznatků pastorální teologie pro sociální práci takovým způsobem, aby se jejich prostřednictvím dalo dosáhnout cílů, které sociální práce stanoví. Ta se zaměřuje na dva hlavní požadavky, díky kterým může zapojovat i jiné další vědní disciplíny.

„...sociální pracovník pohlíží na člověka jako na bytost, která existuje v prostředí a musí zvládat jeho nároky. Úkolem sociálního pracovníka je podpora klientova sociálního fungování – tj. pomoc při obnově či získání takových dovedností, informací apod., jež klientovi umožní zvládat požadavky prostředí nebo naopak ovlivňovat ty nároky prostředí, které jsou nadměrné či jinak problematické. Sociální práce integruje poznatky jiných disciplín s ohledem na tuto svoji optiku a úkol (Navrátil, 2001, s. 192).“¹³⁹

V následujícím textu si tedy představíme pastorální teologii a jiné teologické disciplíny, v jejichž středu zájmu je podpora člověka v jeho

¹³⁷ JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis*. [online].[cit. 2018-11-30]. 40

¹³⁸ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 183

¹³⁹ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 11

přirozeném prostředí. A to tak, aby byl schopen obstát pod tlakem požadavků, které jsou na něj kladeny, a zvládl eliminovat požadavky, které jsou nepřiměřené.

2.5.1 Teologická podpora sociálního fungování

V pastorální teologii se setkáváme s množstvím směrů, které pomáhají k obnově nebo osvojení sociálních dovedností. Nejblíže tomu má zřejmě pojetí církevní praxe, které usiluje o to, „aby se lidé stávali subjekty“.

Výchozím bodem tohoto směru pastorální teologie je v učení II. vatikánského koncilu (1962-1965) o svobodě člověka.¹⁴⁰ Koncil hovoří

o tom, že člověk si může zvolit dobro jen svobodně. Tuto svobodu je ale možno prosazovat i nesprávným způsobem, když usilujeme pouze o uspokojování svého potěšení i za cenu konání zla. Svobodu položil Bůh jako základní kámen už tehdy, kdy dal člověku svobodnou vůli k tomu, aby jej sám hledal.

„Důstojnost člověka tedy vyžaduje, aby jednal podle vědomé a svobodné volby, to znamená hýbán a podněcován z nitra osobním přesvědčením, a ne ze slepého vnitřního popudu nebo pouze z vnějšího donucení.“

Tato svoboda má být prostředkem pro konání dobra, tzn. k Bohu. Při pohledu na svobodu z tohoto úhlu je pak každý člověk bez ohledu na své náboženské přesvědčení chápán jako subjekt.

V církevní praxi by tedy neměl být člověk pouhým objektem, který někdo ovládá nebo opečovává. Pastorační péče ho má podpořit v tom, aby byl subjektem. Tím rozumíme motivovat člověka k tomu, aby cíleně

¹⁴⁰ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 12

a svobodně konal dobro a byl schopen pečovat sám o sebe. Díky tomu ji rozumíme jako ‚poradenskou pastorační‘, která si klade za cíl, uschopnit člověka či celou skupinu pečovat o sebe. A i když se musí člověk něčemu podřídit, nebo je něčím ovládnán, i tak se může stát subjektem. Lidé závislí na alkoholu či osoby ohroženy jiným rizikovým chováním se tedy mohou stávat subjekty v rámci svépomocných či terapeutických skupin.

„Člověk, který se ocitl v obtížné životní situaci, se stává subjektem dvěma způsoby:

- a) tam, kde v rámci svépomoci rozvíjí vlastní iniciativu
- b) tam, kde je pomoc ke svépomoci chápána jako podstatný úkol sociální práce (Pompey, Ross, 1998)“

Pojetí pastorální teologie, kdy v centru jejího konání je to, aby se člověk stával subjektem, je blízké svým ohledem na jedince případové sociální práci.^{141 142}

2.5.2 Ovlivňování nároků sociálního prostředí z teologického

hlediska

„Pokud na člověka jeho prostředí klade nároky, které vedou k omezení jeho svobody, k podřízení se nespravedlnosti, k pasivitě a rezignaci, nebo ho přímo nutí k zjevně zlému jednání, označuje to teologie za tzv. ‚sociální hřích‘, resp. společenský hřích, strukturální zlo nebo struktury zla. Tato problematika se týká vedle praktické teologie také teologické etiky (morální teologie), resp. teologické sociální etiky.“

¹⁴¹ Srov. HAVRÁNKOVÁ Olga, *Případová práce*, in MATOUŠEK, Oldřich a kol., *Metody a řízení sociální práce*. 67-81

¹⁴² *Gaudium et spes* [online]. In: Řím, 1965 [cit. 2018-11-17]. Čl. 17

Obecně pod pojmem hřích rozumíme „svobodné rozhodnutí jednat proti Bohu“, který je ztotožňován s Boží vůlí pro člověka. Člověk za své jednání vždy nese alespoň částečnou odpovědnost, i když byl tlačěn vnějšími vlivy.

Sociální hřích má tři významy:

- a) Jeden se snaží prezentovat fakt, že „každé provinění člověka proti Bohu má také dopad na ostatní lidi.“
- b) Popisuje „jednání, které záměrně směřuje proti druhým lidem.“
- c) Nejdůležitější význam „spočívá v tom, že společenským hříchem jsou i nespravedlivé vztahy mezi národy nebo skupinami ve společnosti, které vedou k utiskování jedné skupiny druhou, a zapříčiňují tak např. sociální onkluzi nebo chudobu.“ Za sociální hřích v tomto případě není možné označit nikoho konkrétně, je ale výsledkem konání jednotlivců.

Pod pojetím sociálního hříchu dle bodů b) a c) rozumíme např. šikanu a domácí násilí či rasovou diskriminaci. Pokud dojde k tomu, že toto smýšlení se stane základní myšlenkou daného státu, hovoříme pak už o strukturálním zlu. To je možno překonat pouze zájmem o druhého a jeho dobro. A to za předpokladu že jsme ochotni upřednostnit potřeby druhého člověka před své vlastní. „Podle křesťanské sociální etiky je cestou k překonání sociálního hříchu solidarita.“ Tu ale nechápeme jako pouhé soucítění s ostatními, ale skutečnou odhodlanou snahu bojovat proti zlu a prosazovat dobro pro všechny a za všech okolností. Solidarita ale neubírá z povinnosti těch, na které jsou kladeny přehnané nároky okolí, aby oni sami neusilovali o změnu a pouze čekali na

pomoc ostatních. Solidární jednání nemůžeme vynucovat a ani nikomu vnucovat.¹⁴³

Charitativní křesťanské organizace proto usilují, aby se lidé v rámci jejich pastorační péče stávali subjekty, i když se ocitají v nelehkých životních situacích a jejich sociální okolí na ně klade nepřiměřené nároky. Teologie některé tyto nároky popisuje jako sociální hříchy. Lidé jim zatíženi jsou podporováni ve vzájemné solidaritě. A právě teologický pojem sociální hříchy a cesty k jeho překonávání mohou být přínosem pro sociální práci jak při definicích zmiňovaných přehnaných nároků kladených na člověka, tak při konkrétní pomoci lidem, jak tyto situace překonávat.¹⁴⁴

„Projevy solidarity uvnitř každého společenství jsou účinné tenkrát, jestliže se jeho členové navzájem uznávají jako osoby. Ti, kdo více znamenají, protože mají k dispozici více prostředků a služeb, se musí cítit ochránci slabších a musí být ochotni dělit se s nimi o to, co mají. Slabší pak se v témže duchu solidarity nemají chovat ani čistě pasivně, ani destruktivně vůči společenskému řádu, ale i když se domáhají svých spravedlivých práv, ať to i oni činí k dobru všech.“¹⁴⁵

2.6 Praktická teologie

V současnosti nazýváme ‚praktickou teologií‘ to, co bylo dříve označováno jako ‚pastorální teologie‘. Nedošlo ale pouze o výměnu slov, ale v průběhu let i k obsahu této disciplíny. V dnešní době už hovoříme o něčem jiném.

¹⁴³ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 13-14

¹⁴⁴ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 14-15

¹⁴⁵ *Sollicitudo rei socialis* [online]. [cit. 2018-11-21].

V literatuře se stále můžeme setkat s oběma pojmy a jejich pojetí není zcela jednotné. V prvním případě se určitým způsobem v rámci jedné disciplíny doplňují. Kdy pastorální teologie se zabývá tématy, jako jsou např. jak vyučovat náboženství, vést náboženské obřady apod.. Praktická teologie se naopak teologicky zamýšlí nad životními situacemi člověka s cílem člověku pomoci s náměty, jak jednat a rozhodovat se. V tomto pohledu se objevují prvky totožné se sociální prací. V druhém přístupu se pouze nenahrazuje jeden pojem novým, a tak hovoříme o dvou disciplínách. Pod praktickou teologií rozumíme mnohem rozsáhlejší a obecnější pohled na různé situace člověka a postoje k nim. Vedle ní pak stojí pastorální teologie, která se zabývá spirituální stránkou člověka a vším dalším, co s ní souvisí.¹⁴⁶

Praktická teologie se během svého vývoje změnila „z disciplíny, která dávala především návod, jak uplatňovat ‚náboženský‘ přístup, v disciplínu, která promýšlela funkce církve ve světě, až posléze v disciplínu, která si všímá současné situace člověka.“¹⁴⁷

V dnešní době se tedy nejedná pouze o jakýsi návod, jak ‚nábožensky‘ jednat, ale oproti dřívějšímu zaměření se na ‚to náboženské‘ je nyní ve středu zájmu především člověk ve své současné životní situaci.

¹⁴⁶ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 17

¹⁴⁷ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 17

3. Vztah sociální a pastorační práce

V předešlých dvou částích jsme se věnovali vymezení základních etických východisek sociální a pastorační práce. Naznačili jsme také některé přesahy, které jsme našli v základech těchto disciplín, abychom je mohli využít ke vzájemnému obohacení a také porozumění.

Důraz byl kladen na etické rozměry v sociální i pastorační práci, které nám nyní při vzájemném porovnání pomohou si lépe uvědomit charakteristiky každé z těchto profesí.

Důležité je připomenout, že cílem této práce je nejen představit a porovnávat, již zmiňované dvě služby, ale zabývat se jejich vzájemným porozuměním a propojením. Záměrem je uvidět společné zájmy a cíle a umožnit konstruktivní spolupráci a vzájemnou oporu pro pracovníky obou profesí.¹⁴⁸

Společným pojetím člověka v sociální a pastorační práci je lidská důstojnost. Podle Mezinárodního etického kodexu sociální práce staví sociální práce „na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají. Sociální pracovníci podporují a chrání fyzickou, duševní, emocionální a duchovní integritu a blaho každého člověka.“¹⁴⁹

Také Ústava České republiky hovoří již v preambuli o důležitosti lidské důstojnosti, kde zaznívá závazek pro ochranu a rozvoj země „v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody“.¹⁵⁰

Kantův kategorický imperativ: „Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak v osobě každého druhého vždy jako účel a nikdy pouze

¹⁴⁸ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 146

¹⁴⁹ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 1

¹⁵⁰ *Ústava České republiky* [online]. 1992. [cit. 2018-12-05].

jako prostředek.¹⁵¹ je také podstatný pro vysvětlení lidské důstojnosti. Člověk má právo, aby se s ním jednalo na základě toho, že existuje kvůli sobě samému. Jeho úkolem následně je, aby stejně přistupoval i k druhým lidem. Kant také dochází k závěru, že „musí existovat něco, co je v sobě dobré, a proto nepodléhá vnějšímu ohodnocení jako ceně na trhu a označuje tím bezpodmínečnost lidské důstojnosti“.¹⁵²

Tato všechna pojetí nalézáme také v pastorační práci. Zde nad rámec zmíněného přibývá biblická myšlenka člověka stvořeného k Božímu obrazu a podobnosti. Za podstatné je zde považováno to, co má Bůh a člověk společné a že je jeho partnerem. Idea obrazu a podobnosti a z ní vycházející lidská důstojnost není postavena na zvláštních vlastnostech, ale na celém bytí člověka. „Obraz není v člověku, ale obraz je člověk.“¹⁵³ V knize Genesis se dozvídáme, že vše bylo stvořeno pod mocí člověka kromě jeho samotného. A že tělo člověka „je obdařeno božskou důstojností“.¹⁵⁴ Duchovně etický základ myšlenky člověka stvořeného k obrazu a podobnosti Boha spatřuje židokřesťanská tradice v lidsko-právním principu lidské důstojnosti, která je důležitým tématem teologické etiky a stanovisek církve.¹⁵⁵

3.1 Teologie a sociální práce

Církev se sociální práci věnovala vždy a to i před vznikem pastorální teologie. Ta postupem času prošla vývojem a z původního záměru, kdy ukazovala, jak jednat ‚křesťansky‘, se změnila v disciplínu, která si

¹⁵¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 299

¹⁵² MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 297-298

¹⁵³ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 70

¹⁵⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 72

¹⁵⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 78

především všímá situace člověka. A to především ve vztahu k Bohu.¹⁵⁶ Středem pozornosti se i v ní stal především člověk sám jako je tomu v sociální práci.

Sociální práce ale přináší také přínosy pro praktickou teologii. Těmi jsou především její analýzy sociálních situací a vztahů ve společnosti. Navíc nabízí nový pohled teologii na některá její témata (láska, smrt, smysl života).¹⁵⁷

Sociální práce se také „stává odborným nástrojem, který umožňuje dosažení některých pastoračních cílů“ a to díky tomu, že poskytuje určitou zkušenost nebo techniku, která může být přínosem pro diakonii církve.

Naopak pastorální teologie může přispět k dosažení cílů v sociální práci. Jedná se především o situace, kdy je vhodné, aby klient mohl mluvit s někým o tématech, které jsou pro teologii specifické (láska, smysl, život). V tomto úhlu pohledu je pastorální teologie „prostředkem, který poskytuje teoretickou bázi pro pomoc k dosažení cílů sociální práce“.

Teologie může být navíc pomocí také přímo sociálnímu pracovníkovi, pokud má o to zájem. A pomoci mu překonat některá svá omezení.¹⁵⁸

3.1.1 Pastorační péče v sociální práci jako zvláštní případ vztahu obou profesí

Pastorační péčí v sociální práci „rozumíme tu složku starostlivosti o potřebného člověka, která se týká jeho samého, jeho osoby, přesahuje

¹⁵⁶ KŘIŠŤAN. Alois. *Teologie a sociální práce*, in KAPLÁNEK, Michal. SVOBODOVÁ, Zuzana a kol., *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*. 24

¹⁵⁷ KŘIŠŤAN. Alois. *Teologie a sociální práce*, in KAPLÁNEK, Michal. SVOBODOVÁ, Zuzana a kol., *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*. 25

¹⁵⁸ KŘIŠŤAN. Alois. *Teologie a sociální práce*, in KAPLÁNEK, Michal. SVOBODOVÁ, Zuzana a kol., *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*. 26

odbornou praktickou pomoc v sociální nebo ve zdravotní oblasti a blízce nebo vzdáleně souvisí s vírou potřebného nebo s vírou pomáhajícího či vírou jich obou“. Věnuje se lidem nejen zasažených nějakou životní tragédií ale i těm, které trápí menšími životní starostmi a zranění.¹⁵⁹

Hovoříme zde o pastorační práci v širším slova smyslu. Zaměřuje se na individuální péči o člověka, který potřebuje pomoc v důsledku toho, že se ocitl v nečekané životní situaci, kterou není schopen zvládnout sám.

I v pastorační práci je potřeba, aby stejně jako u sociální práce, byl zachován odborný přístup. Rozdíl mezi nimi ale spatřujeme v tom, že péče je vykonávána „z perspektivy víry pro člověka, který je respektován ve své jedinečnosti“. Jedná se o doprovázení člověka, kterému se snažíme pomoci k co nejlepšímu a lidsky důstojnému překonání životní situace.¹⁶⁰

Protože sociální i pastorační pracovníci se věnují lidem v nelehkých situacích, potřebují dostávat zpětnou vazbu a mít dobré zázemí, aby byli schopni se těmto lidem věnovat a to na základě daných principů a postojů.

Zde vzniká speciální prostor pro pastorační práci v tom, že: „Kristovi učedníci jako profesionální sociální pracovníci mohou sehrát zvláštní roli kolegiálních mostů při společném hledání eticky zodpovědného řešení konkrétních případů, konkrétní spolupráci a vzájemné podpoře. Vychází z přesvědčení, že jedná ještě Někdo jiný, kdo se o ně a jejich

¹⁵⁹ OPATRŇY, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. 35

¹⁶⁰ OPATRŇY, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. 37-38

(společnou) práci zajímá, vidí ji a je v těchto různých vztazích a kontextech a situacích pro ně působivě terapeuticky přítomný.“¹⁶¹

3.2 Vnímání člověka pohledem sociální a pastorační práce

3.2.1 Teologická a sociální etika

Ve srovnání s etikou sociální práce je pro křesťanskou etiku zásadní rozhodnutí se pro Ježíše Krista. V tomto směru uvažování je důležité, „že jsou lidé Bohem stvořeni a milováni a že je volá k zodpovědnosti za jejich jednání a utváření světa“. Z toho následně plynou dvě věci: jedinečnosti každého člověka a rovnost všech lidí. Které ale nalézáme také v sociální práci.

Pohled na jedinečnost každého člověka a od Boha zaslíbená spása jsou podkladem pro opce pro jednání. Těmi jsou solidarita, pomoc slabým, usilování o spravedlnost, ochrana lidské důstojnosti a další.

Křesťanská víra přináší do etiky nové rozměry. Skrze své vědomosti může být přínosem pro vytyčení pozitivních bodů při rozhodování a hodnocení jednání. Může být také motivací proto jednat mravně a současně zkušenost víry může zvyšovat mravní schopnosti člověka.¹⁶²

3.2.2 Lidská důstojnost

Důležitým sdělením v relevantních dokumentech sociální práce bylo, že ve středu jejího zájmu stojí „konkrétní člověk s jeho základními vztahy, že jde

¹⁶¹ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 171

¹⁶² MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 165

o řešení problematických vztahů a podporu podpůrných zdravých vztahů,

o osvobození lidí s cílem, aby se jejich život mohl plně rozvíjet a dařit“.

Musíme připomenout, že upřednostňováni jsou ti, kteří jsou nejvíce zranitelní a znevýhodnění. To vše je ale vždy postaveno na vzájemné spolupráci se všemi zúčastněnými aktéry společnosti i okolního světa. Nesmíme zapomenout také zmínit, že sociální práce prostřednictvím svých eticko-lidskoprávních principům zaujímá celistvý pohled na člověka a „respektuje různé rozměry jeho existence, včetně spirituální dimenze“.¹⁶³

V pastoraaci nacházíme společný pohled s výše zmiňovaným pojetím sociální práce. I u ní hovoříme o konkrétních lidech v jejich konkrétních podmínkách. Pastorační práce je postavena na úctě k člověku a vnímání jeho nedostatku. Projevuje zájem o to, aby tito lidé byli zachráněni a osvobozeni.

Tím, co v ní nalzáme nad rámec sociální práce, je spirituální rozměr a s ním spojená víra a její konkrétní prožívání v „daných podmínkách i uprostřed společenství souvěrců“.¹⁶⁴

„K výpovědím víry se dochází v kontrastu

- a) speciálních lidských problémů společenského života
- b) všeobecných křesťanských obsahů

Konstituce představuje víc než jen pouhé pastorační směrnice.“¹⁶⁵

¹⁶³ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 149

¹⁶⁴ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 151

¹⁶⁵ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 151

„Opět při porovnávání vidíme, že dochází ke spojení lidských problémů společenského života s relevantními humanitními vědami, s obsahy víry, s principy lidských práv a křesťanské etiky, s příklady závažných aktuálních problémů.“¹⁶⁶ Podobná tvrzení zaznívala také u sociální práce: konkrétní lidé se svými problémy.

Pro každodenní sociální práci využíváme obecné etické a lidskoprávní principy k řešení daných situací, problémů a konfliktů. Jejím cílem je zdařilý život člověka stejně jako v křesťanské etice.

Na základě již dříve zmiňovaného textu z *Gaudium et spes*¹⁶⁷ v kapitole

o Poslání církve v dnešní je zřejmé, že se druhý vatikánský koncil obrací ke všem lidem. „Osobní obsah dostává sociální a politickou dimenzi.“ A vzniká prostor pro univerzální dialog. Když pomineme dané individuality víry, nacházíme zde společné zájmy a cíle jako u sociální práce. A zcela se nabízí možnost vzájemné spolupráce.

„Sociální pracovník, který jedná ve smyslu svého étosu je vlastně subjektem načrtnutého pastoračního programu. A křesťan, který je sociálním pracovníkem, současně naplňuje takový pastorační program.“¹⁶⁸

3.2.3 Lidská práva

V kapitole o sociální práci jsme se dozvěděli z etických kodexů, že každý pracovník by měl jednat s člověkem jako s celostní bytostí a pracovat s jeho silnými i slabými stránkami. Kodexy také hovoří o

¹⁶⁶ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 151-152

¹⁶⁷ Srov. *Gaudium et spes*. Pastotální konstituce o církvi v dnešním světě, [online]. [cit. 2018-12-04]. 1

¹⁶⁸ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 152

důležité roli lidských práv, která jsou nejen motivem pro sociální práci, ale i cílem naplňování lidské důstojnosti. Ta je v nich reflektována ve vyjádření lásky k lidskému životu a respektu jak k vlastnímu životu, tak k životu druhých lidí.¹⁶⁹

Lidská důstojnost je také jednou ze zásad sociální nauky církve. V Bibli sice nacházíme „duchovní impulsy“ ohledně lidských práv, ale není v ní jejich přesné pojetí.¹⁷⁰ Pro křesťany je lidskoprávně orientovaná politická praxe jedním z důsledků, které z víry vyplývají. Teologické disciplíny představují lidská práva jako o fundament mírového a uctivého soužití ve svobodě.

Církev v encyklikách ale vyjadřuje podporu k toleranci, porozumění a spolupráci v mezinárodních vztazích a povzbuzuje k řádnému dodržování lidských práv a povinností.¹⁷¹

Pastorační práce se díky tomu stejně jako sociální práce jasně vymezuje pro podporu a respekt k lidským právům. V obou disciplínách jsou prostředkem pro naplňování lidské důstojnosti.

3.2.4 Solidarita

Solidarita je jako upřesnění lidské důstojnosti jedním z hlavních principů sociální etiky. V sociální práci je přednostně adresována těm, co jsou chudí, zbaveni svých práv a v nouzi. Teologicko-etické pojetí na toto navazuje, ale „vztahuje se k lidskému bytí člověka, které je společné všem lidem“. Postoje sociální práce pramení z biblického pojetí, že každý, kdo trpí nouzí, má právo na pomoc bližních. Řešením není vyloučení, ale bezpodmínečné přijetí.

¹⁶⁹ *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. [cit. 2018-10-02]

¹⁷⁰ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 351

¹⁷¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 342-343

V křesťanské etice je to právě solidarita, která je impulzem pro službu druhým lidem. Současně ale zrcadlí solidaritu „z pohledu sociální etiky jako procesy vzájemné identifikace a povinnosti pomoci a podpory mezi jedincem a společenstvím“.¹⁷²

3.2.5 Spravedlnost

Jak jsme si již dříve uvedli, jsou sociální pracovníci podle Mezinárodního etického kodexu zavázáni „podporovat sociální spravedlnost ke společnosti i ve vztahu k lidem, se kterými pracují.“ Prakticky to znamená, že bojují s negativní diskriminací, uznávají diverzitu, spravedlivě distribuují zdroje, čelí nespravedlivé politice a praktikám a pracují na základě solidarity.¹⁷³

V pastorační práci zase čerpáme z toho, že člověk není jen důsledkem svého vlastního rozhodnutí, ale že ho Bůh stvořil a chce s ním mít osobní vztah. Na božím rozhodnutí stvoření člověka k obrazu je založena „nejhlubší rovnost všech lidí“, protože Bůh nedělá mezi lidmi rozdíly.¹⁷⁴ Idea člověka stvořeného k obrazu a podobnosti představuje pojetí člověka jen ve světle pojetí Boha jako Stvořitele. Ten „představuje nejvyšší spravedlnost a milosrdenství, je pánem nad přírodou a dějinami, které transcenduje. Člověk má účast na božském způsobu bytí“. Důraz je zde kladen na to, co má člověk společného s Bohem a že je jeho partnerem.¹⁷⁵

Porozumění sociální a pastorační práci nám potvrdilo jejich hlavní společné zájmy, principy a přístupy. Vyplynula nám potřeba

¹⁷² MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 169-170

¹⁷³ *Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy* [online]. [cit. 2018-10-02]. 2

¹⁷⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 75

¹⁷⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 70

vzájemného dialogu a spolupráce s druhými. Sociální pracovníci a pastorační pracovníci zvláště v oblasti sociální práce mohou a mají spolupracovat na společném díle a se společnými cíli a prostředky i vlastními specifiky. Svou roli zaujímá odbornost, zkušenost, základní principy a postoje.¹⁷⁶

Na závěr si ještě etické postoje představíme na rozboru biblického příběhu o milosrdném Samařanovi.

3.3 Etické postoje v biblickém příběhu o milosrdném Samařanovi

Text: Lukáš 10:25-37 – viz příloha č. 3

1) Jazykově-narativní analýza

Ježíš vypráví příběh o napadení muže (v. 30-35), který útok pachatelů téměř nepřežil. Tři lidé jdou kolem, vše vnímají, dva mu ale nepomohou

(v. 31-32). Až Samařan je zasažen a „pohnut soucitem“ (v. 33). Jeho vnitřní účast je motivací k zásahu.

Zdůrazníme dvojí pohled na Samařana. Je zde jeho služba lásky proti násilí pachatelů přepadení i lhostejnosti kněze a levity. Navíc vykonává více než pouhou okamžitou ‚první pomoc‘ (v. 34), ale zajistí i následnou rehabilitaci v zařízení (v. 35). Ve verších 34 a 35 se opakuje stejné sloveso: Samařan se „postaral“ a následně vybízí hostinského „postarej se“ a zaplatí mu. Tím aktivně zapojuje dalšího člověka do péče o zraněného. Zásadní je teď dobro toho, kdo trpí. Podstatné je

¹⁷⁶ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 154

také užití imperativu: „postarej se o něj“ a u slov Ježíše: „Jdi a jednej také tak.“ Důležité nyní bude zasadit text do kontextu.¹⁷⁷

2) Kontext

Podobenství je součástí tzv. ‚velkého zapojení‘ (Lk 9:51 – 18:14) a je především tématem následování. Užším kontextem je rozhovor Ježíše se zákoníkem. Kdy dochází k dialogu na bázi: otázka, protiotázka a výzva k jednání. Odpověď zákoníka je propojením „Miluj Hospodina, svého Boha...“ (Dt 6:5) a „...miluj svého bližního jako sebe samého“ (Lv 19:18). Spojením obou citovaných přikázání z Tóry vzniká „dvojí přikázání lásky. Podobenství má argumentační funkci.“¹⁷⁸

Z tohoto konkrétního příběhu můžeme následně odvodit zásadnější a všeobecnější myšlenky. Cizí člověk se zde stává bližním, což působí provokativně a jako metafora. Přikázání lásky je pouhým rámcem, případ konkrétní pomoci v příběhu je středem zájmu. „Proces výkladu je v pohybu a má umožnit nalezení smyslu.“¹⁷⁹

3) Sociálně dějinná analýza (oblast, která daruje obraz)

Příběh je geograficky upřesněný a jsou v něm popsány společenské extrémy v postavách lupičů. Kněží zase v té době tvořili úctyhodnou, vlivnou skupinu horní společenské vrstvy. Jejich úkolem bylo očišťování např. nemocných, učení, souzení.¹⁸⁰ A měli speciální postupy čistoty (Ex 30:18-21).

Proti tomu stojí Samařan, který je cizinec, nevěřící a uctívající modly. S věřícími té doby byli v otevřeném konfliktu (např. v synagogách při bohoslužbách byli proklínáni). Dochází tak k etnicko-náboženskému

¹⁷⁷ MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí)* – dovětek

¹⁷⁸ MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí)* – dovětek

¹⁷⁹ MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí)* – dovětek

¹⁸⁰ Srov. *Bible*. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-17]. Dt 17:8-13, Ex 44:24

konfliktu. Pisatel tohoto příběhu je ze skupiny křesťanů, která usiluje o začlenění Samařanů.¹⁸¹

V helénisticko-římské antice byly provozovány dva typy hostinců. První byly charakteristické tím, že byly ne živnostenské a jejich pohostinství mělo vysoce ceněnou povinnost. Druhými byly živnostenské hostince, které se vyznačovali svou špatnou pověstí, protože byly považovány za místa neřesti, braly si peníze a především v nich byli lidé ze středních vrstev. O tento typ se jednalo v tomto příběhu. Jelikož povolání hostinských mělo také špatnou pověst, v Palestině ji vykonávali téměř výhradně „nežidé“. Není ale důkaz, že by se zde pečovalo o nemocné.¹⁸²

4) Analýza významového pozadí

Nyní se budeme zabývat analýzou významového pozadí ve dvou bodech:

- a) Znamená milovat pomáhat?
- b) Osoba Samařana jako bližního.

Ad a) Nejprve budeme hledat odpověď, zda pomáhání člověku v nouzi bylo rysem étosu lásky. Hebrejský výraz „milovat“ měl hned několik významů. Označoval „vzájemnou lásku k Bohu (Dt 6:5; 7:13), lásku mezi mužem a ženou (Gen 24:67; 29:18), lásku k bližním (např. rodičů a dětí: Gen 22:2), mezi pány a otroky (Dt 21:15), mezi přáteli (1 Sam 18:1; Ž 38:12)“. Láska se později stala podstatným lidským postojem (Př 10:12). Součástí židovského étosu byla i pomoc tomu, kdo byl v nouzi a to včetně nepřátel (srov. Ex 23:4). Tyto situace nebyly chápány jako „pomocí ‚milovat‘“, ale bylo pro ně důležité pojmy jako právo, spravedlnost (Iz 1:17; Jer 7:5) a milosrdenství (Zach 7:9), kdy

¹⁸¹ Srov. *Bible*. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-17]. Sk 8:4-25

¹⁸² MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí) – dovětek*

jejich základem bylo Boží jednání (Jer 9:23). Samařanovo konání bychom označili jako tradici milosrdenství. Ve Starém zákoně nenalezneme propojení milosrdenství a jednání lásky, to se vyskytuje až v Novém zákoně. Subjektem je především Bůh (2. J 1:3). V uvedeném textu dochází nově k přenosu „milosrdného jednání na lásku“.

Ad b) Cizinec byl ve Starém zákoně také objektem lásky (Lv 19:34), nebyl ale pokládán za bližního (Lv 19:18). Samařan tedy nebyl bližním.¹⁸³

5) *Shrnující výklad (horizonty výkladu)*

Měřítkem pro spravedlivé jednání je Tóra a k vytyčení etických měřítek se využívá dvojího přikázání lásky. V příběhu dochází k debatě mezi Zákonem a obsahem podobenství. Jde o zvážení, zda byl kněz ten, co Zákon porušoval a Samařan ten, kdo jej naplňoval. Kněz se řídil svými pravidly pro čistotu. Ve vztahu k Bohu dochází ke spolupráci jak lidských pravidel, tak Božího přikázání. Všichni aktéři příběhu přikázání znají, ale zakoušejí současně utrpení druhého.

Bližní je chápán především jako příslušník vlastního lidu a láska k němu je vnímána jako jedno z mnoha náboženských předpisů. Na základě Ježíšova výkladu láska k bližnímu není nijak ohraničena a to ani národností či náboženskou příslušností.

„Důležitý je bližní, s nímž je možno se setkat v každém člověku, tzn. i v politickém a náboženském protivníkovi, rivalovi, protihráči, odpůrci, nepříteli. To je ježíšovský konkrétní faktický univerzalizmus.“¹⁸⁴ Bližní není příjemce lásky, ale stává se jím skrze svůj soucit a skutky. Nejde pak už o to pomoc přijímat, ale myšlenku pomáhání.

¹⁸³ MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí) – dovětek*

¹⁸⁴ MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí) – dovětek*

Dochází ke změně v etickém systému. Protože zásadní již není bližní jako subjekt, ale mnohem podstatnější je proces, kdy se někdo bližním stává.

„Jen ten, kdo se nechá zasáhnout, kdo se přiblíží druhému v jeho potřebnosti a kdo si ho pustí blíže, se stává člověkem způsobilým jednat, bližním, jenž pak může dále diskutovat o příkázáních a požadavcích na to, co se má. Tato křesťanská „strategie identity“ je spojena s cestou Ježíše Krista a se vztahem k Němu: náklonnost k druhému se zdaří jen ve zkušenosti přijaté Ježíšovy náklonnosti.“¹⁸⁵

Étos lásky nacházíme v sociálních systémech, které reprezentují určitá zařízení. Pro překonání etnicko-nábožensko-politické bariéry je zde pomocí obecně pojatý člověk v nouzi s jeho potřebami, kdy čteme, že byl zbaven i oblečení, tj. nahý, smrtelný a sám.

Pomáhající je v tomto příběhu motivován duchovně, protože uplatňuje příkázání lásky a vidí v potřebném člověka stvořeného k obrazu a podobnosti Boha.¹⁸⁶

¹⁸⁵ MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí) – dovětek*

¹⁸⁶ MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí) – dovětek*

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo ukázat sociální a pastorační práci na základě jejich paradigmat s důrazem na jejich etické rozměry a také vzájemné porovnání obou profesí. A to především v oblasti lidských práv, lidské důstojnosti, spravedlnosti a solidarity se zaměřením na hledání jejich specifík a možnosti vzájemného obohacení.

První kapitola byla věnována sociální práci. Krátce jsme se zabývali její historií a celkovým vývojem. A to od počátků charity až ke státní garanci a s tím souvisejícím vznikem sociální práce jako samostatné profesní specializace.

Následně byla sociální práce představena jako lidskoprávní profese. V této části byly popsány její poslání a cíle, dokumenty relevantní pro praxi a také základní principy profese. Zásadní byla pojednání o lidských právech, lidské důstojnosti, principu sociální spravedlnosti a také solidaritě v sociální práci.

Důležitými podklady byly Mezinárodní etický kodex sociální práce, Etický kodex sociálních pracovníků České republiky, které jsou navíc přílohou této bakalářské práce, a další relevantní zdroje.

Druhá kapitola následně představila pastorační práci. Vysvětlila význam slova pastorační práce a vytyčila její důležité předpoklady. Zazněly zde i specifika teologické etiky a byl interpretován biblický pohled na člověka stvořeného k obrazu a podobnosti Boha.

Obsahem dalších podkapitol byla sociální nauka církve a to především proto, že je důležitým východiskem pro zaměření, evangelizaci a rozvoj sociální pastorační práce. Na jejím základu došlo k rozvinutí poslání církve v dnešním světě, popsání zásady společného dobra, univerzálního určení statků atd.. Pro zacílení práce zde zazněly důležité pojmy, kterými se již zabývala část o sociální práci, kterými

jsou lidská důstojnost a práva, solidarita a spravedlnost. Závěr této části byl věnován praktické teologii.

Obsahem třetí kapitoly byl vztah sociální a pastorační práce. Výchozím zde byla argumentace z předešlých dvou kapitol a představila nám člověka ve společném pohledu obou disciplín. Zaměřila se již na začátku vytyčené oblasti pro porovnání jejich principů a postojů a zdůraznila jejich společné rysy. Při srovnání se ukázalo, že v sociální i pastorační práci hovoříme o konkrétním člověku v jeho konkrétních podmínkách. Při práci s ním je ctěna jeho lidská důstojnost a práva. Pastorační práce navíc nabízí nad rámec sociální práce spirituální rozměr.

Zjistili jsme, že práce sociálních i pastoračních pracovníků je náročná. Podpůrně zde ale mohou působit křesťané, kteří v roli profesionálních sociálních pracovníků mohou být pomyslným „kolegiálním mostem při společném hledání eticky zodpovědného řešení konkrétních případů, konkrétní spolupráci a vzájemné podpoře. Vychází z přesvědčení, že jedná ještě Někdo jiný, kdo se o ně a jejich práci zajímá, vidí ji a je v těchto různých vztazích a kontextech a situacích pro ně působivě terapeuticky přítomný“.¹⁸⁷

Všechny uvedené argumenty a hlubší porozumění sociální a pastorační práci nám umožnilo potvrdit předpoklad z úvodu práce, že se obě profese prolínají v oblasti lidských práv, lidské důstojnosti, spravedlnosti a solidarity a jedna druhé mohou být pomocí a oporou.

¹⁸⁷ MILFAIT, René. *Společné etické základy pastorační a sociální práce*, in FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 171

Seznam literatury

FISCHER, Ondřej a René MILFAIT a kol. *Etika pro sociální práci*. 2. vyd. Praha: Jabok, c2010, 223 s. ISBN 978-80-904137-7-1.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2018, s. 26. ISBN 978-80-7553-414-9.

KAPLÁNEK, Michal. SVOBODOVÁ, Zuzana a kol., *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*. Praha: Pro Evangelickou teologickou fakultu UK vydal Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2013. ISBN 978-80-904681-1-5.

Katolická sociální nauka a současná věda: interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004;. ISBN 80-7021-513-5.

Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-014-1.

KREBS, V. et al. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN: 978-80-7357-585-4.

MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2. vyd. Praha: Jabok, 2010. ISBN 978-80-904137-6-4. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201101/contents/nkc20102096197_1.pdf

MATOUŠEK, Oldřich a kol., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-717-8548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-717-8549-0.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007. 309s. ISBN 978-80-7367-331-4.

MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Vydání 1. Středokluky: Zdeněk Susa, 2012. 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1.

OPATRNÝ, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. 196 s. Bibliotheca theologica. ISBN 978-80-7465-116-8.

SKALICKÝ, Karel. *Radost a naděje: církve v dnešním světě*. [2. vyd.]. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-430-X.

Nepublikované zdroje:

MILFAIT, René. *Etický a lidskoprávní princip i postoje vzorec solidarita: Postoj a princip solidarity jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti*

MILFAIT, René. *Etický a lidskoprávní princip i postojový vzorec sociální spravedlnost a solidarita: Postoje a principy jako konkretizace univerzální lidské důstojnosti: Modul Etika a lidská práva.*

MILFAIT, René. *Lidská práva a teologická etika: příklad kořenů a impulsů spirituálního a mravního odkazu dle Listiny základních práv EU.* Příspěvek do knihy, manuskript, 2017.

MILFAIT, René. *Lidskoprávní profese sociální práce: příklad solidarity, vztahu lidských práv a teologické etiky.*

MILFAIT, René. *Milosrdný Samařan (láska, která se dotýká/působí) – dovětek*

MILFAIT, René. *Vymezení sociální práce dle etických kodexů. Výchozí aspekty pro etiku a mravní kompetenci.*

Elektornické zdroje:

FRANTIŠEK. *Amoris laetitia*. [online]. In: Řím, 2016 [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: https://www.vikariatjilemnice.cz/foto/prilohyAkt/ab091c-Amoris_Laetitia_-_O_lasce_v_rodine.pdf

Bible, Český studijní překlad. [online]. 2009 [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: <http://www.obohu.cz/bible/>

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky [online]. 2006. [cit. 2018-10-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hieca/Poradensky_system_-_Priloha_1.pdf?so=nx

Gaudium et spes. Pastotální konstituce o církvi v dnešním světě, [online]. In: Řím, 1965 [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/s/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html

IFSW [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/co-je-ifsw>

JAN XXIII., *Pacem in terris*. [online]. In: Řím, 1963 [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/PacemInTerris.htm

JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis*. [online]. In: Řím, 1987 [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/SollicitudoReiSocialis.htm

Listina základních práv Evropské unie [online]. In: . [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

MILFAIT, René. Lidskoprávní profese sociální práce jako významný a inspirativní aktér sociální politiky. *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*. 8 [online]. 2014, 2014(1), s. 76 [cit. 2018-05-12]. ISSN 1804-9095. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/handle/10195/54652/MilfaitR_LidskopravniProfese_2014.pdf?sequence=1

Mezinárodní etický kodex sociální práce-principy [online]. Adelaide, Austrálie, 2004 [cit. 2018-10-02].

Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/hieca/Poradensky_system_-_Priloha_1.pdf?so=nx

OPATRŇY, Aleš. *Pastorace v postmoderní společnosti: Pastorace a pastorální teologie* [online]. In: . [cit. 2018-11-29]. Dostupné z:

<https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/pastorace-a-pastoralni-teologie-1>

PIUS XI., *Quadragesimo anno*. [online]. In: Řím, 1931 [cit. 2018-11-17].

Dostupné

z:

http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/QuadragesimoAnno.htm

Sollicitudo rei socialis [online]. In: Praha: Zvon české katolické nakladatelství, 1996 [cit. 2018-11-21]. Dostupné z:

http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/SollicitudoReiSocialis.htm

ŠIRKA, Zdenko. *Sociální práce jako lidskoprávní profese a Etické kodexy: Teologická etika, Jabok* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z:

<https://slideplayer.cz/slide/13383771/>

VRBICKÝ, Jan. *Sociální práce* [online]. In: Praha, 2017 [cit. 2018-11-29]. Dostupné z:

https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/koordinace/Prezentace_Novela_zakona_o_socialnich_sluzbach.pdf

Všeobecná deklarace lidských práv a svobod 1948. In: 1948, ročník 1948. Dostupné také z: www.msmt.cz/file/39238/download/

Ústava České republiky [online]. 1992. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Přílohy

Příloha č. 1: Etický kodex sociálních pracovníků České republiky

1. Etické zásady

1. 1. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

1. 2. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1. 3. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

1. 4. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společnostmi a jejich následků.

1.5. Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka

2. 1. *Ve vztahu ke klientovi*

2. 1. 1. Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.

2. 1. 2. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2. 1. 3. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.

2. 1. 4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby. V případech, kde je to v 2 souladu s platnými právními předpisy, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

2. 1. 5. Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnáni, ale i ostatních příslušných zdrojů.

Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

2. 1. 6. Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů.

2.1.7. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

2. 2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2. 2. 1. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2. 2. 2. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2. 2. 3. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2. 3. Ve vztahu ke kolegům

2. 3. 1. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb.

2. 3. 2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem.

2.3.3. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.

2. 4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2. 4. 1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2. 4. 2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2. 4. 3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.

2. 4. 4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

2. 4. 5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

2. 4. 6. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

2. 5. Ve vztahu ke společnosti

2. 5. 1. Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů. 2. 5. 2. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

2. 5. 3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují. 2. 5. 4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.

2. 5. 5. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2. 5. 6. Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Etické problémové okruhy

Tyto problémové okruhy by měly být rozpracovány v rozšířeném kodexu, který by byl zaměřen na specifika sociální práce v různých oblastech. Sociální práce s jednotlivcem, rodinami, skupinami, komunitami a organizacemi vytváří pro sociálního pracovníka situace, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření,

sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správních postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.

A. Základní etické problémy jsou

- kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),

- kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,

- kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,

- kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci

B. Další problémové okruhy,

kteřé se občas vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování vyplývají z následujících situací, kdy loajalita sociálního pracovníka s klientem se dostane do střetu zájmů - při konfliktu zájmu samotného sociálního pracovníka se zájmem klienta, - při konfliktu klienta a jiného občana, - při konfliktu mezi institucí či organizací a skupinou klientů, - při konfliktu zájmu klientů a ostatní společností, - při konfliktu mezi zaměstnavatelem a jeho sociálními pracovníky.

C. Sociální pracovník má ve své náplni roli pracovníka,

který klientům pomáhá a současně má klienty kontrolovat. Vztahy mezi těmito protichůdnými aspekty sociální práce vyžadují, aby si sociální pracovníci vyjasnili etické důsledky kontrolní role a do jaké míry

je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce.

Postupy při řešení etických problémů

1. Závažné etické problémy budou probírány a řešeny ve skupinách pracovníků v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR (dále jen Společnost). Sociální pracovník má mít možnost: diskutovat, zvažovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci s kolegy a dalšími odborníky, event. i za účasti stran, kterých se týkají.

2. Společnost může doplnit a přizpůsobit etické zásady pro ty oblasti terénní sociální práce, kde jsou etické problémy komplikované a závažné.

3. Na základě tohoto kodexu je úkolem Společnosti pomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům analyzovat a pomáhat řešit jednotlivé problémy.

Etický kodex byl schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků 19. 5. 2006 a nabývá účinnosti od 20. 5. 2006.

Příloha č. 2: Mezinárodní etický kodex sociální práce

Návrh přijatý valným shromážděním IFSW (Mezinárodní federace sociálních pracovníků), Adelaide, Austrálie, 29. 9. - 1. 10. 2004 1.

1. Úvod

Etické uvědomění je nutnou součástí odborné praxe sociálních pracovníků. Schopnost a oddanost etickému jednání je základním aspektem kvality služby nabízené uživatelům služeb sociální práce.

2. Definice sociální práce

Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.

3. Mezinárodní konvence

Mezinárodní deklarace a úmluvy o lidských právech vytvářejí obecné standardy a poukazují na práva, která jsou globální společností akceptována. Dokumenty relevantní pro praxi sociální práce jsou: • Mezinárodní pakt o občanských a politických právech • Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech • Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace • Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen • Úmluva původních domorodých obyvatel (11,0 konvence 169)

4. Principy

4.1 Lidská práva a lidská důstojnost

Sociální práce je založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají. Sociální pracovníci podporují a chrání fyzickou, duševní, emocionální a duchovní integritu a blaho každého člověka. To znamená:

1. Respektovat právo na sebeurčení - sociální pracovníci respektují a podporují právo lidí na provádění vlastních výběrů a rozhodnutí, nezávisle na jejich hodnotách a životních rozhodnutích, za předpokladu, že to neohrozí práva a legitimní zájmy druhých.

2. Podporovat právo na participaci - sociální pracovníci podporují plné zapojení a účast lidí, kteří používají jejich služby, taková mi způsoby, aby mohli dosáhnout zmocnění ve všech aspektech rozhodování a jednání, které ovlivňuje jejich život.

3. Jednat s každým člověkem jako s celostní bytostí - sociální pracovníci se zajímají o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usilují o rozpoznání všech aspektů života člověka.

4. Identifikovat a rozvinout silné stránky - sociální pracovníci se zaměřují na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit, a tak podporují jejich zmocnění.

4.2 Sociální spravedlnost

Sociální pracovníci mají povinnost podporovat sociální spravedlnost ve vztahu ke společnosti obecně i ve vztahu k lidem, se kterými pracují. To znamená:

1. Čelit negativní diskriminaci - sociální pracovníci mají povinnost čelit negativní diskriminaci na základě takových charakteristik, jako jsou

schopnosti, věk, kultura, rod nebo pohlaví, rodinný stav, socioekonomický status, politické názory, barva pleti nebo jiné fyzické charakteristiky, sexuální orientace nebo duchovní přesvědčení.

3. Uznat diverzitu - sociální pracovníci rozpoznávají a respektují etnickou a kulturní rozdílnost ve společnostech, kde pracují, berouce při tom v úvahu individuální, rodinné, skupinově a komunitní odlišnosti.

3. Spravedlivě distribuovat zdroje - sociální pracovníci zaručují, že zdroje, které mají k dispozici, jsou rozdělovány spravedlivě ve shodě s potřebami.

4. Čelit nespravedlivé politice a praktikám - sociální pracovníci mají povinnost upozorňovat své zaměstnavatele, tvůrce politik, politiky samotné a veřejnost na situace, kdy lidé žijí v chudobě, když zdroje nejsou adekvátní nebo když rozdělování zdrojů, politika a praxe jsou utlačující, nespravedlivé nebo škodlivé.

5. Pracovat na základě solidarity - sociální pracovníci mají povinnost čelit sociálním podmínkám, které přispívají k sociálnímu vyloučení, stigmatizaci nebo útisku, a pracovat pro sociální inkluzi.

5. Profesionální jednání

Národní členské organizace IFSW mají povinnost rozvíjet a pravidelně aktualizovat svoje vlastní etické normy nebo etické směrnice tak, aby byly konzistentní s prohlášením IFSW. Národní organizace mají také povinnost informovat sociální pracovníky a vzdělavatele v sociální práci o těchto normách a směrnicích. Sociální pracovníci by měli jednat v souladu s etickým kodexem nebo směrnicemi, které platí v jejich zemi. Tyto budou obvykle zahrnovat detailnější pravidla v etické praxi specifická podle národního kontextu. Následující obecná doporučení pro profesionální jednání se týkají toho, že:

1. Od sociálních pracovníků se očekává, že budou rozvíjet a udržovat požadované dovednosti a kompetence v oblasti své práce.
2. Sociální pracovníci nedopustí, aby jejich dovednosti byly využity k nehumánním účelům, jako je například mučení nebo terorismus.
3. Sociální pracovníci jednají bezúhonným způsobem. To zahrnuje nezneužívání vztahu důvěry s lidmi, kteří užívají jejich služeb, rozeznávání hranice mezi osobním a profesním životem a nezneužívání svého postavení pro osobní obohacení nebo zisk.
4. Sociální pracovníci jednají s lidmi, kteří používají jejich služby, s úctou, empatií a péčí.
5. Sociální pracovníci nepodřizují potřeby a zájmy lidí, kteří užívají jejich služeb, svým vlastním potřebám a zájmům.
6. Sociální pracovníci mají povinnost učinit nezbytné kroky v profesionální i osobní péči o sebe na pracovišti i ve společnosti s cílem zajistit, aby byli schopni poskytovat odpovídající služby.
7. Sociální pracovníci zachovávají důvěrnost informací, které se týkají lidí užívajících jejich služby. Výjimky mohou být odůvodněny pouze na základě vyššího etického požadavku (jako je například ochrana života).
8. Sociální pracovníci vyžadují uznání toho, že jsou zodpovědní za své jednání vzhledem k lidem, se kterými pracují, vzhledem ke kolegům, zaměstnavatelům, profesní asociaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.
9. Sociální pracovníci mají povinnost spolupracovat se školami sociální práce, aby podpořili studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

10. Sociální pracovníci iniciují a zapojují se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a jsou odpovědni za to, že jejich rozhodnutí budou eticky podložena.

11. Sociální pracovníci jsou připraveni uvést důvody svých rozhodnutí, založených na etickém rozvažování, a jsou odpovědni za svoje volby a jednání.

12. Sociální pracovníci pracují na vytváření takových podmínek ve svých zaměstnavatelských organizacích i ve své zemi, aby principy tohoto prohlášení i principy jejich národního kodexu (existuje-li) byly diskutovány, hodnoceny a prosazovány. Zdroj: Společnost sociálních pracovníků České republiky

Příloha č. 3: Milosrdný Samařan

Lukáš 10:25-37

²⁵A hle, jeden zákoník povstal a zkoušel ho: „Učiteli, co mám učinit, abych získal věčný život?“ ²⁶On mu řekl: „Co je napsáno v Zákoně? Jak to tam čteš?“ ²⁷On odpověděl: „Budeš milovat Pána, svého Boha, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí, a svého bližního jako sebe samého.“ ²⁸Řekl mu: „Správně jsi odpověděl. To čiň a budeš živ.“ ²⁹On se však chtěl ospravedlnit, a řekl Ježíšovi: „A kdo je můj bližní?“

³⁰Ježíš se ujal slova a řekl: „Jeden člověk sestupoval z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičům; ti ho svlékli, zbili, nechali ho tam polomrtvého a odešli. ³¹Náhodou sestupoval po té cestě jeden kněz, ale když ho uviděl, obešel ho. ³²Podobně se tam objevil i levita; když přišel k tomu místu, uviděl ho a vyhnul se mu. ³³Ale jeden Samařan na své cestě přišel k němu, a když ho uviděl, byl pohnut soucitem. ³⁴Přistoupil, na jeho rány nalil olej a víno a obvázal je, položil ho na svého mezka, zavezl do hostince a postaral se o něj. ³⁵Druhého dne vyjmul dva denáry, dal je hostinskému a řekl: ‚Postarej se o něj, a co bys vynaložil navíc, to ti zaplatím, až se budu vracet.‘ ³⁶Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?“ ³⁷On řekl: „Ten, který mu prokázal milosrdenství.“ Ježíš mu řekl: „Jdi a jednej také tak.“¹⁸⁸

¹⁸⁸ Bible. Český studijní překlad. [online]. [cit. 2018-11-17]. Lk 10:25-37